

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор:** В. Горовий, д-р іст. наук, професор, заступник гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** Л Чуприна, заввідділу оперативної інформації, Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2004@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08. 2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 5

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент присвоїв Надії Савченко звання «Герой України».....3

Президент увів у дію рішення РНБО щодо звернення до ООН та ЄС про направлення миротворців в Україну.....3

Аналітика

Тарасенко Н.

Сценарії завершення війни на Донбасі очима експертів4

В об'єктиві – регіон

Ворошилов О.

Ситуація вокруг меджлиса кримскотатарского народа: состоится ли «перезформирование»?.....26

Економічний ракурс

Кулицький С.

«Турецький потік» у контексті європейської та національних стратегій енергетичної безпеки та економічного розвитку.....33
(Продовження. Початок у попередньому випуску)

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	43
Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності.....	47
Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань.....	51
Енергоощадні технології.....	53
Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів.....	54
Освіта та кадрове забезпечення в Україні.....	55

Горак В.

Моніторинг ЗМІ з питань освіти й науки: інформаційно-аналітичний огляд (лютий 2015 р.).....	56
--	----

Охорона здоров'я.....	62
Наука і влада.....	62

До уваги держслужбовця

Тарасенко Н.

Українська національна ідея

<i>Список літератури з фондів НБУВ та електронних ресурсів (2006–2014 рр.).....</i>	64
---	-----------

Коротко про головне

Президент присвоїв Надії Савченко звання «Герой України»

Президент П. Порошенко присвоїв народному депутату України, члену делегації у Парламентській асамблеї Ради Європи Н. Савченко звання «Герой України». Глава держави підписав відповідний Указ. «Надія є символом незламності українського духу та героїзму, символом того, як треба захищати і любити Україну. Символом нашої перемоги», – заявив Президент.

П. Порошенко відзначив мужність і стійкість українки, яку було взято в полон, злочинним чином перевезено до держави-агресора і яка тривалий час зазнає психологічного тиску та вимушена голодувати на знак протесту. Президент також відзначив, що Н. Савченко є символом того, як багато залежить від однієї людини. «Ми зробимо все можливе для того, щоб визволити Вас із полону. Я дуже сподіваюся, що буду мати можливість вручити Вам «Золоту Зірку Героя України», – сказав Президент *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (http://www.president.gov.ua/news/32391.html). – 2015. – 2.03).*

Президент увів у дію рішення РНБО щодо звернення до ООН та ЄС про направлення миротворців в Україну

Президент П. Порошенко підписав Указ, яким увів у дію рішення Ради національної безпеки та оборони від 18 лютого «Про звернення до Організації Об'єднаних Націй та Європейського Союзу стосовно розгортання на території України міжнародної операції з підтримання миру та безпеки».

РНБО вирішила, що інтереси забезпечення національної безпеки України та невідкладного розв'язання кризової ситуації, що склалася в окремих районах Донецької і Луганської областей, а також забезпечення ефективної імплементації Мінських домовленостей вимагають звернення до Ради Безпеки ООН та Ради Євросоюзу з проханням про розгортання на території України міжнародної операції з підтримання миру і безпеки.

Рада національної безпеки і оборони запропонувала Президентові звернутися від імені України до вказаних міжнародних організацій із проханням про направлення в Україну миротворців, а також до Верховної Ради щодо схвалення такого звернення. Кабінету Міністрів доручено невідкладно внести пропозиції щодо законодавчого врегулювання питань проведення на території України міжнародної операції з підтримання миру та безпеки *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (http://www.president.gov.ua/news/32391.html). – 2015. – 2.03).*

Аналітика

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Сценарії завершення війни на Донбасі очима експертів

На тлі дипломатичних і військових спроб припинити протистояння на Донбасі свої тлумачення поточних подій та припущення щодо подальших сценаріїв розвитку ситуації висловлюють українські, російські та світові експерти. Умотивованість їхніх прогнозів й оцінок, часто протилежних за своїм змістом, варто аналізувати, враховуючи позиції та інтереси як сторін протистояння, так і найбільших світових гравців, які безумовно, а можливо, навіть головним чином, впливають на спосіб і швидкість припинення війни на Сході України. Окремі аспекти вихідних позицій дотичних до конфлікту сторін можна окреслити, спираючись на опубліковані в ЗМІ матеріали українських і зарубіжних журналістів, політиків, експертів. Вони, зокрема, зазначають, що Росія в протистоянні з Україною має як тактичні, так і стратегічні завдання. Тактична мета Росії на цьому етапі – це гарантії позаблоковості України, федералізація регіонів у розумінні Кремля (із самовизначенням зовнішньої політики кожного регіону) та особливий статус, фактично незалежність, Донбасу.

Стратегічні завдання Москви більш глобальні й обумовлені суперкризою, що насувається на Росію. За попередніми оцінками Центрального банку Росії, вплив капіталу з РФ у 2014 р. сягнув рекордного, найнижчого за 20 років визначення цього показника, рівня – 151,5 млрд дол. США. З огляду на те, що 2013 р. російські корпорації вивели за кордон лише 61 млрд дол. США, а вже на початку 2015 р. Міжнародне рейтингове агентство Fitch знизило індикатори економічної привабливості 30 російських банків і більше 10 провідних підприємств (зокрема, ВАТ «Газпром», ВАТ «ЛУКойл»), можна констатувати, що запроваджений західними державами «антиросійський» санкційний пакет виконує-таки своє безпосереднє завдання. Справді, як стверджують фахівці MPA Standard & Poor's, 2015 р. зростання ВВП РФ становитиме лише 0,6 % (хоча півроку тому цей показник визначався на рівні 1,1 %), а російська національна валюта невпинно знецінюватиметься.

Реалізація оптимістичного сценарію для російської економіки могла б стати можливою за умови зростання вартості нафти марки Brent хоча б до 90 дол. США за барель, проте нинішня цінова політика щодо чорного золота на світових ринках навряд чи сприятиме такому розвитку подій. Знизивши вартість нафти до 50 дол. за барель, Саудівська Аравія та США (які посідають друге та третє місця в рейтингу найбільших країн-експортерів) і далі сповільнюють економіку РФ, яка поки що утримує галузеву першість, забезпечуючи 13,8 % її світового видобутку. Зі свого боку, держави-члени

ЄС активно працюють над вирішенням питання диверсифікації постачань на газовому ринку, прагнучи зменшити власну залежність від Росії.

Як відомо, 25 січня Міжнародне рейтингове агентство Standard & Poor's повідомило про зниження рейтингу Росії до позначки «BB+». Причинами такого пониження названі ослаблення гнучкості грошово-кредитної політики та зниження перспектив економічного зростання Росії у 2015–2018 рр., говориться в повідомленні агентства.

Агентство також відзначило, що в грудні 2014 р. Центробанк РФ підвищив ключову ставку на 750 базисних пунктів, до 17 %. «Це повинно було зупинити різке знецінення рубля і приборкати інфляцію. Рубль короткочасно зміцнився відносно долара, але відтоді він продовжує дешевшати, досягнувши позначки близько 66 р./дол. (станом на 26 січня 2015 р.), порівняно з приблизно 35 р./дол рік тому», – ідеться в повідомленні агентства. У S&P очікують, що в нинішніх умовах буде скорочено кредитування російської економіки, що надалі, імовірно, підірве економічне зростання. У зв'язку з цією новиною від S&P російський рубль різко прискорив падіння до твердих валют. Зокрема, біржовий курс долара на торгах на Московській біржі злітав вище 68 р., євро досяг 77 р.

Раніше, 16 січня, Міжнародне рейтингове агентство Moody's оголосило про зниження рейтингу держоблігацій Росії з рівня Baa 2/Prime 2 до рівня Baa3/Prime 3. Таке рішення агентства було викликано очікуванням, що падіння цін на нафту й шок від зниження курсу рубля «в середньостроковій перспективі ще більше підірвуть економічне зростання Росії, яке вже знизилося», ішлося в повідомленні агентства.

Експерти прогнозують, що максимум через 15–20 років у Росії в одному часовому відрізку зйдуться кілька найпотужніших системних криз – економічна, соціальна, демографічна, адміністративно-політична й технологічна. «Самостійно путінська Росія, а швидше за все і непутінська теж, вийти з цієї суперкризи не зможе. Для вирішення своїх проблем Путін буде вибудовувати вісь Берлін – Москва – Пекін. Або іншими словами, технології – сировина – виробництво. Для реалізації цього проекту Росії необхідно вивести Німеччину, бажано і Францію, з-під впливу США. А найкраще – розвалити ЄС і НАТО, використовуючи наростання внутрішніх суперечностей між США і Західною Європою і всередині самого ЄС. Китай, з огляду на останні тенденції в розвитку російсько-китайського співробітництва, передбачалося привабити дешевими російськими газом і нафтою та грандіозними інфраструктурними проектами типу “Сила Сибіру”, використовуючи китайські кредити. І, у перспективі, західноєвропейські технології.

Німеччина і Західна Європа, у цілому, повинна була бути залякана українською кризою та її впливом на Європу – біженці, техногенні катастрофи, мародери тощо. Плюс нівелювання ролі міжнародних інститутів ОБСЄ, ПАРЄ, ООН тощо. Кремль пропонує Західній Європі вирішувати питання без участі не тільки України, а й США. У рамках цієї стратегії існування Держави Україна не потрібне Путіну ні в якому, навіть в

напіврозваленому і маріонетковому вигляді, тому що існування такого державного політичного міжнародного суб'єкта дає іншим сторонам (США і Західній Європі) важелі впливу на В. Путіна», – стверджує С. Швецов у статті на інтернет-ресурсі «Хвиля».

Щодо Європи слід зауважити, що у європейських країн немає консолідованої позиції щодо оцінки дій Росії в Україні та способів розв'язання цього конфлікту, що дає підстави не виключати посилення суперечностей між ними через різні інтереси. Так, Велика Британія виступає у Європі найбільш активною прихильницею максимального тиску на Росію. Південна Європа в особі Іспанії, Португалії, частково Італії увійшли в серйозну економічну кризу, тому їм не до України. Крім того, серед європейських країн місцеві правлячі еліти в більшості або значною частиною просто «не доросли» до європейської цивілізації. Вони можуть бути банально куплені. Насамперед це стосується Угорщини та Греції.

Показово, що саме Угорщина стала першою з країн ЄС, куди здійснив візит російський президент від часу загострення кризи в Україні. Нинішнє керівництво Угорщини на чолі з прем'єром В. Орбаном є наразі одним з найбільш проросійських у Євросоюзі. Його, як і російське керівництво, правозахисники звинувачують, зокрема, у придушенні свободи засобів інформації, монополізації влади однією партією. Як відомо, партія «Йоббік» (Jobbik), третя за величиною в Угорщині, висловлює схвалення політиці В. Путіна й давно виступає «п'ятою колоною» Кремля. Подібну позицію займає ряд ультраправих маргінальних течій в інших європейських країнах: у Франції – партія «Національний фронт», Греції – фашистська партія «Золотий світанок» (Golden Dawn), Болгарії – україно-права болгарська партія «Атака».

Експерти наголошують, що головною метою візиту В. Путіна до Угорщини було не обговорення економічних відносин, а пошук російським президентом союзників у ЄС. На переконання російського політолога С. Белковського, В. Путін «досі мріє розколоти Захід у цілому, розколоти США та ЄС, а також Євросоюз із середини, створивши плацдарм країн, які не підтримують санкцій проти Росії та жорсткий тиск на Кремль до кінця».

Східноєвропейські країни – Польща й Прибалтика – дійсно готові підтримувати Україну. Проте їхній вплив у ЄС невеликий. До цього додаються спільні з Росією бізнес-інтереси частини західноєвропейських еліт і невдоволення ними ж політикою США.

Ключова країна ЄС – Німеччина – чітко визначила межі своїх можливих дій у відповідь на події, що стосуються України. Канцлер Німеччини А. Меркель заявила, що військового вирішення конфлікту в Україні не існує, тому єдиний шлях його розв'язання – політичний. Будучи залежною від російських енергоресурсів, Німеччина цілком може піти на компроміс з В. Путіним, якщо це дасть змогу не втратити обличчя, при мовчазному потуранні інших членів ЄС, вважає С. Швецов. А. Меркель більше занурена в проблеми ЄС і спроби його реформації, ніж в обмеження апетитів Росії. Вважаючи, що Німеччині Кремль нічим серйозно не загрожує, враховуючи

загальне бажання європейців уникати воєн і конфліктів біля своїх кордонів, політики ЄС схильні будуть займати позицію приймання угод і продавати інтереси України до тієї міри, поки це не буде нести загрозу самій Європі.

У США принципово інша позиція. Перед ними стоїть кілька завдань:

– зберегти вплив на ЄС;

– мінімізувати зростання впливу Китаю як основного геополітичного супротивника США;

– після демаршу В. Путіна в Україні Америці необхідно показати, «хто в домі господар», і, найголовніше, позбавити непередбачувану еліту Кремля зброї масового ураження. По можливості, звести взагалі вплив Росії до мінімуму навіть на регіональному рівні.

Природно, що плани В. Путіна щодо створення євроазійської осі Берлін – Москва – Пекін абсолютно суперечать інтересам США. З іншого боку, необхідно розуміти, що ризикувати й провокувати війну з ядерною державою США не будуть.

За подіями останніх півроку видно, що США застосовують стратегію, яка виправдала себе в їхній боротьбі із СРСР – обвалення цін на енергоносії та максимальне втягування ресурсів Росії в локальну війну. І повільне, поетапне введення санкцій. Для СРСР такою локальною війною став Афганістан. Для Росії стає Україна. Тому Вашингтон постійно зважуватиме й оцінюватиме ефективність дій влади України у їхній здатності перемелювати російські ресурси. Якщо США побачать, що більше ресурсів Росія витратиме у варіанті максимального входу на територію України, то не можна виключати їхньої згоди на такий розвиток ситуації.

При цьому Америка успішно направляє Китай у бік Росії. Події останніх місяців – зняття нафтового ембарго з Ірану, укладений між США та Китаєм на саміті G20 договір про дозвіл на мілітаризацію Китаю, угода про переоснащення енергетичної інфраструктури Китаю і ряд інших факторів – говорять про те, що Вашингтон знайшов для Пекіна «більш смачні пряники», ніж Москва.

Стратегічне завдання США – це повільне економічне пригнічення Росії, її демілітаризація і, якщо знадобиться, розділ і розпад. Це досить довгострокова стратегія, і якихось швидких реальних преференцій від США в бік України навряд чи можна чекати.

Практика інших країн показує, що війна із сепаратистами припиняється в трьох випадках:

1. Бунтівний регіон частково легітимізується за мирною угодою, яку визнав світ.

2. Конфлікт «заморожується».

3. Самопроголошена республіка ліквідується військовою силою.

Найвідомішим прикладом реалізації першого варіанта є Косово, яке визнали 108 держав, і Тайвань, який є активним учасником міжнародної співпраці де-факто, хоча його незалежність офіційно визнає лише 21 держава.

Існує також прецедент об'єднання в одній державі вчорашніх смертельних ворогів – це Боснія і Герцеговина. Дейтонські угоди 1995 р. уможливили припинення кривавого багатостороннього збройного конфлікту 1991–1995 рр. у цій країні між сербським, хорватським і мусульманським населенням, які сформували невизнані республіки, за втручання Федеральної Республіки Югославія, Хорватії, добровольців з ісламських країн.

Формальному підписанню угоди передувало досягнення згоди між країнами Заходу та Росією, яка підтримувала сербів, а також нанесення ударів по сербських силах авіацією НАТО.

Водночас у результаті цих угод Боснія і Герцеговина була сформована фактично як багаторівнева конфедерація, де дуже широкий ступінь автономії мають Федерація Боснії і Герцеговини (хорвати і мусульмани) та Сербська Республіка, а також окремі муніципалітети у їхньому складі. З хорошого про цей досвід можна сказати лише те, що було забезпечено збереження миру.

Проте складна політична система породжує розквіт корумпованої бюрократії, яка блокує будь-які ініціативи, крім спрямованих на зміцнення власного статусу. Масова бідність і безробіття, втрата надій на позитивні зміни призвели до масових протестів у країні навесні минулого року, які переросли в сутички з поліцією та підпали адміністративних будівель.

Показово, що подібний до боснійського спосіб вирішення конфлікту (розроблений ООН план формування конфедерації з двох частин острова) відхилили під час референдуму 2004 р. жителі Кіпру, водночас жителі «Турецької Республіки Північного Кіпру» його підтримали, приваблені перспективою спільного входження до складу ЄС.

У випадку України наслідки її «боснізації» матимуть ще більш руйнівний характер, адже, на відміну від Югославії Мілошевича, Росія В. Путіна має істотно вищий потенціал для втручання у справи сусідньої країни, державність якої розглядає як потенційну загрозу.

Характерно, що серед заморожених конфліктів більшість становлять ті, що були спричинені та існують завдяки активному втручанням Росії – у Придністров'ї, Абхазії, Південній Осетії, Нагірному Карабасі. Це дає підстави експертам припускати, що на Донбасі РФ відпрацьовує досвід ведення гібридних воєн, раніше проведених у цих регіонах, і має намір застосувати щодо Сходу України один з подібних сценаріїв.

До цього Росію спонукає той факт, що, на відміну від Криму, РФ не зможе фінансово утримувати Донбас у зв'язку з ослабленням у результаті санкцій економіки, падінням цін на нафту, стрімкою девальвацією рубля. Самостійно цей регіон також не може забезпечувати своє утримання через руйнування внаслідок бойових дій, масовий відтік біженців, зокрема підприємців і найбільш кваліфікованих кадрів. Водночас без визнаного Заходом врегулювання конфлікту на Донбасі сподіватися хоча б на ослаблення тиску на російську економіку не доводиться. З огляду на це, очевидно, що Росія шукатиме прийнятний для себе шлях вирішення долі Донбасу. Експерти припускають такі сценарії.

Варіант 1. РФ на Донбасі йде шляхом Грузії.

Як і на Сході України, Кремль, який виявив бажання контролювати Грузію, на початку 1990-х років почав підігрівати сепаратистські настрої в Абхазії, а пізніше, у 2000-х роках, – і в Південній Осетії. Грузія, як і Україна, боролася за свої території, але програла регулярним військам і авіації РФ, які в цьому конфлікті РФ використала абсолютно відкрито. Після затяжної війни Абхазія і Південна Осетія перетворилися на «частково визнані республіки»: цивілізований світ вважає їх територією Грузії, а Росія – незалежними країнами.

Про плани В. Путіна пустити Донбас за грузинським сценарієм заговорили на початку літа 2014 р. після псевдореферендуму 11 травня в Донецькій і Луганській областях: ватажки так званих ДНР і ЛНР заявили, що понад 90 % населення нібито висловилися за самостійність регіону, а до кінця травня вони в односторонньому порядку виявили бажання приєднатися до РФ. Але, на відміну від Абхазії та Південної Осетії, чю незалежність Кремль у підсумку визнав, прохання ватажків так званих «республік» були проігноровані.

За словами експертів, реалізувати на Донбасі грузинський сценарій не вдасться через економічну цінність Донбасу. Для порівняння: до конфлікту на території Абхазії проживало близько 300 тис. осіб, а на Донбасі – майже 5 млн. У радянські часи Абхазія непогано заробляла на туризмі, а після війни населення – за межею бідності: РФ, хоча і робила невеликі вливання в економіку регіону, але всі їх з'їдала тотальна корупція.

З Донбасом складніше. Там зосереджені величезні виробничі потужності, металургійні та коксохімічні заводи, вугільні шахти. Після анексії Криму, який Росії доводиться утримувати, відновлення та утримання Сходу України Москва не потягне. «Одна справа – виділяти гроші на вирощування мандаринів в Абхазії, а зовсім інша – добувати вугілля на Донбасі», – вважає політолог В. Карасьов.

Варіант 2. Замороження конфлікту за зразком Придністров'я.

Придністров'я – найближчий аналог до «донбаських республік». Там, як і у випадку з Абхазією і Південною Осетією, РФ підтримала місцевих сепаратистів. Поштовхом до конфлікту стала спроба Кишинєва ввести в Молдові єдину державну мову – молдавську, проти чого виступили російськомовні жителі Придністров'я (понад 30 % населення).

Але, на відміну від Донбасу, там РФ навіть не довелося офіційно вводити або замасковано перекидати свої війська: за часів СРСР у Придністров'ї дислокувалася 14-та гвардійська армія, яка після розпаду СРСР стала російською. У підсумку, за згодою сторін і за посередництва Заходу, конфлікт заморозили, а РФ досі дотує Тирасполь. Подібно до Донбасу, у Придністров'ї пройшло вже сім референдумів: під час останнього, у 2006 р., 97 % жителів висловилися за плавний «дрейф» до складу РФ, але вона «республіку» так і не прийняла.

З одного боку, сценарій Придністров'я на Донбасі вигідний Кремлю. За допомогою замороженого конфлікту, який РФ зможе в разі потреби

підігрівати, Кремль триматиме Україну на короткому повідку. Але, як і у випадку з Абхазією, усе впирається в гроші: порівняно з 5 млн населення Донбасу, у ПМР – близько 555 тис. Основа економіки Придністров'я – Молдовська ГРЕС і Молдовський металургійний завод, які після війни перейшли у власність російських монополістів. Потенціал виробничих потужностей був у значно кращому стані, оскільки збройний конфлікт не був пов'язаний зі значними жертвами та руйнуваннями.

До того ж, користуючись обставинами розпаду СРСР, слабкістю новостворюваних молдовських державних інститутів, Придністров'я до 2006 р. вільно здійснювало експортно-імпорتنі операції від імені Молдови, але без її контролю.

У випадку з Донбасом так не вийде, оскільки через військові дії багато шахт і заводів Донбасу зруйновано, промисловість зупинилася, у народу немає роботи.

Варіант 3. Друга Чечня. Автономія за гроші Кієва.

Про чеченський сценарій, поряд із придністровським, заговорили восени минулого року. Так, на саміті G20 в австралійському Брісбені під час переговорів з А. Меркель В. Путін виклав своє бачення вирішення конфлікту. «Путін заявив, що Київ повинен домовитися з бойовиками, як це сталося у РФ з Чечнею – купуючи їх автономією і грошима. Можливо, така пропозиція здавалась розумною з точки зору колишнього полковника КДБ. Але для дочки пастора зі Східної Німеччини, з глибоко вкоріненим почуттям справедливості, це було неприйнятно», – написала The Financial Times у статті під назвою «Битва за Україну...», посилаючись на свої джерела.

Чечню, яка після розпаду СРСР боролася за незалежність, РФ не відпустила – інакше, слідом за Чечнею, незалежності захотіли б й інші суб'єкти федерації. Друга війна тут закінчилася тільки в 2000 р., коли Кремль домовився з А. Кадировим, запропонувавши йому «автономію і гроші».

У випадку з Донбасом В. Путін пропонував спотворений чеченський сценарій: він хоче, щоб Київ зняв економічну блокаду з регіону і відбудував зруйновану РФ інфраструктуру за свої кошти, а Кремль у той же час збереже політичний вплив на регіон. Але українські та західні лідери відкинули пропозицію глави РФ та заявили, що спочатку В. Путін повинен вивести з Донбасу своїх солдатів і найманців та перекрити кордон. Тільки після цього почнеться повернення областей у політико-правове русло України, з подальшими місцевими виборами.

Як відомо, позиція України щодо врегулювання ситуації на Донбасі із самого початку базувалася на безумовному збереженні територіальної цілісності України та мирному вирішенні конфлікту. Численні заклики до РФ з боку української влади та світового співтовариства, звернення до міжнародних інституцій, зустрічі та переговори в різних форматах не принесли, на жаль, конкретних результатів, за винятком короткочасних періодів припинення вогню.

Після очевидного невиконання Росією та бойовиками досягнутих 12

лютого мінських домовленостей, які називали чи не останнім шансом мирного врегулювання, у політичному та експертному середовищі заговорили про прийнятність для України сценарію «заморожування конфлікту» на Донбасі. Крок у цьому напрямі було зроблено 18 лютого на засіданні РНБОУ, де було ухвалено рішення звернутися до Організації Об'єднаних Націй із проханням про введення в країну миротворців з мандатом Ради Безпеки ООН. «Блакитні каски», на думку української влади, мають стати на лінії розмежування між українськими військами й сепаратистами, а також уздовж тих ділянок українсько-російського кордону, які на сьогодні не контролюються центральним урядом.

За словами П. Порошенка, «найкращий для нас формат – це поліцейська місія Євросоюзу» на підставі мандата РБ ООН. Міністр закордонних справ П. Клімкін у свою чергу висловив сподівання, що в тому разі, якщо ухвелять рішення щодо направлення на Схід України спільної миротворчої місії ЄС і ООН, у ній домінуватиме євросоюзівський компонент.

Можливість введення миротворчого контингенту на Донбас у тій чи іншій формі обговорювали вже протягом кількох місяців. У вересні минулого року П. Порошенко заявив, що виступає проти такого способу «замирення» Донбасу. «Не буде ніяких миротворчих контингентів. Досвід їхнього використання в Придністров'ї, в інших гарячих точках показує, що це призводить до заморожування конфлікту й до того, що держава втрачає суверенітет над цими територіями», – сказав він тоді.

Проти залучення миротворців до ситуації на Донбасі глава держави виступив і на Мюнхенській безпековій конференції. Цього разу П. Порошенко заявив, що на реалізацію такого плану пішло б забагато часу. «Зараз ми потребуємо не миротворчої операції, а припинення вогню та виведення іноземних військ», – сказав Президент України.

Як зазначають експерти, на той момент у Києва було кілька причин займати таку позицію. По-перше, перспективи російської участі в миротворчій місії ООН на Сході України. Росія – країна-агресор, безпосередній учасник збройного конфлікту. І наївно очікувати від російського контингенту неупередженості в миротворчій операції. З упевненістю можна стверджувати, що «блакитні каски» ООН були б повністю під контролем Москви.

По-друге, миротворчий контингент у зоні конфлікту означає його заморожування, а не вирішення. При цьому центральна влада втрачає контроль над територією, контрольованою сепаратистами. Відтак – і суверенітет. Так сталося в Абхазії, Південній Осетії, Придністров'ї. Нині вони нехай формально й не визнані міжнародним співтовариством, але фактично – незалежні держави.

По-третє, при введенні миротворців Київ бере на себе певні зобов'язання і втрачає можливість проводити будь-які воєнні операції з відновлення контролю над територіями, контрольованими сепаратистами й російською армією. Інакше Україна в очах міжнародного співтовариства виглядатиме ініціатором ескалації конфлікту.

За інформацією DT.UA, у Мінську на переговорах у розширеному форматі про миротворців не йшлося. Не виключено, що це питання порушувалося під час особистих зустрічей на найвищому рівні. У будь-якому разі міністр закордонних справ Німеччини Ф.-В. Штайнмайєр заявив, що ця ідея обговорювалася під час зустрічі лідерів «нормандської четвірки». У свою чергу заступник глави АПУ В. Чалий запевняє, що в Мінську В. Путін не заперечував проти введення миротворців в Україну.

Причиною такої кардинальної зміни позиції українського керівництва, очевидно, стало невиконання сепаратистами й росіянами мінських домовленостей про припинення вогню, захоплення ними нових територій, нездатність місії ОБСЄ провести моніторинг і верифікацію режиму припинення вогню. Це змусило Київ терміново розглядати різні варіанти залучення миротворців, щоб зупинити повзуче просування бойовиків на захід, знизити ескалацію та перевести конфлікт у режим низької інтенсивності.

Однією з ключових умов при реалізації цього сценарію має бути повна відсутність російського контингенту в миротворчій операції. Тому, вибираючи між миротворчими місіями в рамках різних організацій – ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС, у Києві вирішили зупинитися на поліцейській місії Євросоюзу. З погляду українського керівництва, є кілька серйозних аргументів на користь цього варіанта.

Так, у випадку миротворчої місії в її складі не має бути росіян. Тому, попри стриманий оптимізм постійного представника України в ООН Ю. Сергєєва, малоімовірно, що Росія погодиться й «дасть відмашку» в РБ ООН на відправлення «блакитних касок» ООН в Україну: у Москві не хочуть пускати миротворців на території, контрольовані проросійськими бойовиками. Адже це зв'яже їм руки. Натомість для ухвалення рішення про направлення миротворчого контингенту в Україну Євросоюзом зовсім не потрібна згода РБ ООН. Цілком достатньо й консенсусного рішення Ради ЄС.

Звичайно, для країн Євросоюзу краще, коли є мандат РБ ООН: з погляду європейців, це підсилює правові підстави для перебування миротворчого контингенту в зоні конфлікту. Проте ЄС двічі ухвалював рішення щодо направлення своєї миротворчої місії без оонівського мандата: у 2003 р. – до Македонії і в 2011 р. – до Лівії.

Що важливо для Києва – з моменту ухвалення рішення про відправлення миротворців з держав-членів ЄС до України може минути близько трьох місяців. У випадку ж з ООН час від ухвалення рішення Ради Безпеки організації до появи миротворчого контингенту на Сході України може минути півроку. Шість місяців для України – занадто довгий термін, тим більше що невдовзі настане весна, а з нею почнеться й активізація дій бойовиків.

Такі розклади з миротворчою місією ЄС не влаштовують Москву, яка досить нервово відреагувала на рішення РНБОУ, як і представники «народних республік». За твердженням російських дипломатів і проросійських сепаратистів, плани Києва запросити на Схід України

миротворців, їхнє розміщення на українсько-російському кордоні «ставлять під сумнів намір влади України виконувати мінські домовленості».

Зрозуміло, що Москва використає весь арсенал засобів у роботі зі своїми традиційними союзниками у Європі, щоб заблокувати рішення Ради ЄС про миротворчу місію Євросоюзу в Україні. Утім, відмова Росії підтримати миротворчу місію в Радбезі ООН у певному сенсі може зіграти на користь Києва, припускає політолог Т. Березовець. «Якщо Росія заветує це рішення..., тим самим вона підтвердить, вже юридично, що є стороною конфлікту», – пише він у Facebook.

За інформацією DT.UA, П. Порошенко не почув слова «ні» від А. Меркель і Ф. Олланда, коли обговорював з ними по телефону питання миротворців. Утім, перша публічна реакція Берліна й Брюсселя на українську ініціативу не надто обнадіює.

Ф.-В. Штайнмайєр заявив, що передумовою для відправлення в Україну миротворчої місії має бути стабільне перемир'я. Єврокомісар з питань розширення і політики сусідства Й. Хан запропонував не квапитися з миротворчою місією: «Наше розуміння таке, що на цей момент слід сфокусуватися – і я передав це президентові Порошенку й іншим представникам української влади – на імplementації мінських угод».

В Адміністрації Президента України не виключають, що в країнах ЄС можуть бути різні думки з приводу введення миротворчого контингенту на Донбас. «Але ми будемо наполягати на тому, що світ і Європа мають розділити відповідальність за безпеку разом з Україною. Ми достатньо зараз захищали географічні кордони Європи, щоб претендувати на більшу задіяність міжнародного співтовариства. А це дасть нам шанс на більш швидке наближення миру», – вважає заступник глави Адміністрації Президента В. Чалий.

Проте питання, яким буде статус Донбасу, поки залишається невирішеним. «Очевидно, ми не хочемо, щоб був заморожений конфлікт, і не хочемо, щоб це був гарячий конфлікт. Тому наша мета – врегулювання ситуації, щоб встановити мир. Яким чином будуть розгортатись події – є кілька сценаріїв, це залежить від багатьох факторів, не тільки від дій миротворців», – каже В. Чалий.

За оцінками експертів, у будь-якому разі ініціатива запросити на Донбас миротворчу місію може говорити про остаточне усвідомлення Києвом того, що швидко вирішити цей конфлікт не вдасться. «Плюс від цього рішення – надія на “фіксацію” лінії зіткнення сторін і таки припинення вогню... Мінус – гарантоване “заморожування” конфлікту. Тобто для України – прощай, Донбасе, на невизначений термін», – написав у Facebook військовий експерт і депутат парламенту Д. Тимчук.

«До української влади приходять усвідомлення неминучості придністровського сценарію. Існує лише мінімальний шанс, що через миротворчість, майбутнє суспільне примирення, тиск на Росію цілісність держави вдасться відновити. Але очевидно, що на це знадобляться роки», – каже експерт-міжнародник С. Солодкий.

Водночас висловлюються думки, що нині для України «заморожування» конфлікту – не найгірший сценарій. Наприклад, генеральний секретар ОБСЄ Л. Заньєр, коментуючи можливість «замороження конфлікту» на Донбасі, зазначив, що «на території колишнього Радянського Союзу багато років стикалися з подібними ситуаціями – від Придністров'я до Південної Осетії, Абхазії і Нагірного Карабаху. І Україна в якійсь мірі показує, що всі ці конфлікти об'єднує щось спільне. Певною мірою можна сказати, що спроби перетворити подібні конфлікти в затяжні політичні ситуації, політичний глухий кут – не обов'язково поганий варіант, враховуючи те, яку альтернативу цьому ми зараз спостерігаємо в Східній Україні», – зазначив Л. Заньєр.

Український дипломат, екс-генконсул в Единбурзі та Стамбулі Б. Яременко вважає, що потрібно надати Донбасу статус офіційно окупованої території, але при цьому вивести його з правового поля України. «Моя пропозиція – кардинально змінити підхід до цієї ситуації, надати окупованим територіям Донбасу статус офіційно окупованих, відмовитися взагалі, принаймні на якусь перспективу, від повернення їх до складу України, зміцнювати розподільну лінію і таким чином досягти заморожування конфлікту, але з одним дуже важливим нюансом: Донбас залишиться поза територією правового поля України. Україна не буде нести відповідальності за його фінансування та відновлення», – повідомив дипломат.

Б. Яременко вважає, що іншого варіанта, крім заморожування військового конфлікту, на сьогодні не існує. Погоджуючись з версією про те, що воєнного вирішення ситуації на Сході України не існує, експерт наголошує, що мирного шляху теж немає. За словами Б. Яременка, теоретично Україна могла б повернути контроль над Донбасом, але на практиці це може відбутися лише на умовах Росії. Наразі умови Росії є неприйнятними, оскільки йдеться про «позаблоковість» і «федералізацію», які, на переконання дипломата, є нездійсненними для України. Адже в країні склався консенсус щодо вступу в ЄС і більшість населення підтримує ідею членства в НАТО. Б. Яременко припускає, що обіцяти росіянам реалізацію в законодавстві (або окремими законами, або через конституцію) ідеї «позаблоковості» може або дуже розумна людина, або самовбивця. «Самовбивця пообіцяє, спробує виконати, і буде викинутий на політичний смітник українським суспільством. Розумна людина може пообіцяти реалізувати ідею позаблоковості через плебісцит – референдум. Далі можна провести цей референдум з майже гарантованою впевненістю програти його, і сказати “партнерам”: я хотів, але не зміг. Дуже ризикована гра, яка не дозволяє в підсумку досягти жодного результату, але дозволяє виграти час. Я би не брав на себе ризик такої гри. Тому загалом приходжу до висновку про те, що “позаблоковість” є неприйнятним для України сценарієм», – зауважує експерт.

Федералізація, у розумінні Росії, прогнозовано передбачає створення цілком підконтрольного РФ анклаву, за який платить Україна, а використовує Росія. Його роль – бути якорем, який утримуватиме Україну на

стоянці «позаблоковість». Росії потрібна легітимізація нинішніх терористів ДРН і ЛНР у вигляді місцевої влади суб'єктів української федерації. «Вони вибиватимуть гроші з центрального уряду, а далі перерозподілятимуть їх на місцях до своїх кишень. Зайве сказати, що методи перерозподілу нас вражатимуть. І не лише нас. Бо ситуація, скажімо, з правами людини в цьому регіоні буде такою, що вже не ми, а Росія запропонує виключити нас з Ради Європи», – застерігає Б. Яременко.

Отже, заморожування конфлікту через позаблоковість і федералізацію – це навряд чи придатний для нас метод, робить висновок експерт. «Це буде уособленням тези про мир за будь-яку ціну. Ціною в цьому разі буде не стільки ганьба для усієї України, скільки розвал країни», – переконує він.

На його переконання, Україна зацікавлена у «виштовхуванні» цього конфлікту за межі контрольованої нею території на той період, поки не буде знайдено кращого розв'язання. Зробити це можна, реалізувавши такі кроки:

1. Вийти з мінських домовленостей, звинувативши у їх зриві РФ. Виходити треба, бо саме мінські домовленості диктують логіку продовження війни до встановлення контролю над Донбасом.

2. Надати територіям, контрольованим ДНР, ЛНР, статус «тимчасово окупованих», як це було зроблено з Кримом.

3. Відбити решту атак РФ, які В. Путін ще якийсь час продовжуватиме.

4. Досягти замороження конфлікту. Отримати змогу без додаткового ідеологічного та кримінального баласту розвивати Україну.

5. Провести реформи, зміцнити ЗСУ та повернути Донбас і Крим на своїй, а не російських умовах.

Офіційне оголошення захоплених територій територіями, окупованими Російською Федерацією, дало б можливість:

– покладання відповідальності за соціальні, військові та гуманітарні наслідки кризи на Сході України на Росію;

– позначення статусу громадян України, які проживають на захоплених територіях;

– підриву економіки Росії;

– зміни в громадській думці мешканців захоплених територій об'єкта відповідальності за погіршення їхнього життя;

– однозначного позначення Російської Федерації як суб'єкта переговорів по Донбасу, минаючи ДНР, ЛНР;

– включення юридичних процедур проти Росії, що окупувала частину території України.

Тим часом серед експертів поширена думка, що для України головна проблема війни на Донбасі не в дефіциті грошей і озброєнь, а у відсутності чіткої та зрозумілої стратегії дій української влади і, як наслідок, довіри народу до цієї влади. Певної картини майбутнього, яка повинна пояснювати логіку розвитку подій і бути зрозумілою кожному в Україні, досі не вимальовується, більше того, влада вчиняє багато суперечливих і незрозумілих кроків.

Наприклад, якщо ДНР, ЛНР – терористичні організації, то яким чином

там працюють підприємства того ж Р. Ахметова, які, по суті, обслуговують терористів? Або як оцінювати діяльність місцевих адміністрацій, що є фактично складовими «державної» системи так званих «республік»? І якщо Донбас залишається українською територією, то як пояснити прикордонний режим на лінії його зіткнення з вільною територією? Чому ми продовжуємо поставляти сепаратистам і терористам газ та електроенергію?

Керівництво держави, визнаючи факт війни з Росією та закликаючи світ до посилення санкцій проти агресора, при цьому не припиняє торговельно-економічних відносин з Москвою. Україна купує в Росії газ і вугілля, українські заводи поставляють до Росії деталі для озброєнь, більше того, фабрики та заводи українського Президента дають робочі місця й платять податки в Росії.

Верховна Рада прийняла постанову про визнання Росії країною-агресором, але війна, як і раніше, називається АТО, а члени Кабміну на останньому Дні уряду в парламенті так і не відповіли виразно на запитання, які санкції були введені проти РФ. Тобто Українська держава, як і раніше, не називає речі своїми іменами. Хоча очевидно, що здатність встояти в боротьбі з Росією напряду залежить від здатності переформатувати наші державні інститути відповідно до вимог безпеки країни.

Водночас стрімке падіння добробуту основної маси українців, коли зарплати та пенсії в доларовому вимірі впали втричі, скорочення робочих місць, занепад малого бізнесу, зростання тарифів на комунальні послуги, ціни на продукти й одяг, зростання вартості проїзду підживлюють критичні настрої суспільства.

У такій ситуації до загроз, які вже постали перед Україною, може додатися ще й сценарій створення «третього Майдану», спрямованого на скинення діючої влади. Політичні аналітики попереджають, що «плани Путіна щодо України не зводяться до самого лише продовження (попри всі домовленості) «гібридної війни» на Сході. Стратегічною метою російського лідера є створення в Києві маріонеткового уряду та повне підпорядкування українських теренів Кремлю – за формального збереження самостійності».

Для цього, як вважає політолог С. Грабовський, путінська команда застосовує ряд методів і прийомів. «По-перше, йдеться про створення за допомогою пропаганди атмосфери недовіри до Президента Порошенка та його команди, – пояснює він. – По-друге, московська пропаганда намагається створити уявлення про розкол у керівництві Української держави. Мовляв, з одного боку там Порошенко – Ложкін – Гройсман, а з іншого – Яценюк – Турчинов – Аваков. Перші – це «партія миру», «прагматики», з якими Росія готова домовлятися, другі – «партія війни». По-третє, за допомогою як російських, так і певних «українських» (за місцем реєстрації) мас-медіа всіяко «накручуються» пересічні громадяни – мовляв, в економіці розвиваються вкрай негативні тенденції, ситуація майже безнадійна, Україна приречена на тривалі роки злиднів, управління державою втрачене, скоро почнуться масштабні протести, «третій Майдан»».

С. Грабовський зауважує, що «не слід діяти так, як це вже розписали

українцям Кремль і Луб'янка». Він підкреслює: «"Третій Майдан" – це загроза самому існуванню держави, оскільки, крім усього іншого, там неодмінно діятиме чимало провокаторів, які зроблять усе для повної дестабілізації ситуації і приходу до влади в Україні щонайменше лояльних до Москви політиків, а то й відвертих її сателітів». С. Грабовський наголошує на небезпеці того, що «настрої щодо необхідності проведення "третього Майдану" стають масовими, і в цьому несамоविта пропаганда, яку ведуть Москва та її прибічники в Україні, відіграє далеко не провідну роль». «Складається враження, що чимало зусиль для того, щоб допомогти якнайповнішому втіленню планів Путіна, докладає українська влада. Тому зірвати кремлівські плани створення "третього Майдану", спрямованого на скинення діючої влади та занурення України в стан хаосу, неможливо без активної участі самої цієї влади, без її швидкої та докорінної перебудови».

Водночас у російському інформаційному просторі активно поширюється ідея про можливість військового перевороту в Україні. Російські ЗМІ, демонструючи приниження українських військових, мають ключового адресата – українську армію, яку намагаються підбурити такими брутальними методами.

Очевидно, у цьому ж руслі слід розглядати поширену нещодавно О. Царьовим інформацію про те, що О. Турчинов готує переворот під США, що насправді не може відповідати інтересам Вашингтону, бо чим більш стійкою буде влада в Києві, тим більше виснажуватиметься РФ, що пріоритетно для США. Паралельно тема про військовий переворот розгойдується в соцмережах.

Отже, цілком імовірно, що В. Путін гратиме у військовий переворот. Виглядає так, що Росія спробує за допомогою спецагентури й прикриваючись представниками колишніх силовиків встановити воєнізований режим. Ця ситуація може нагадувати маневр з переворотом П. Скоропадського 29 квітня 1918 р., коли, замість слабкої і відверто соціалістичної УНР, поставили ширму в особі генерала. У цю гру можуть залучити й частину офіцерів ЗСУ, яких накачують жахливими картинками з російського телебачення, плюс об'єктивним погіршенням ситуації. В. Путіну потрібен новий Іловайськ, щоб спровокувати бунт в армії.

Якщо навіть припустити успіх такої спроби, очевидно, що такий режим не буде стійким. Люди, які можуть захопити владу, будуть маловідомими, а значить, у них буде низька легітимність. Її можна буде підняти шляхом жорсткої зачистки частини олігархату, щоб зіграти на завищених очікуваннях мас щодо справедливої відплати «зłodіям». «Під шумок» можна буде збудувати нові схеми й домовитися з ЛНР, ДНР «під соусом» того, що «політики вкинули країну у війну, тому порядок повинні наводити військові».

У цій логіці дуже швидко виникнуть проблеми, тому що стане швидко ясно, хто «смикає за ниточки». І почнеться новий виток кризи, у якому відбудеться обвалення режиму «військової хунти з російськими ляльководами». Однак навіть така ситуація влаштує В. Путіна, тому що Київ

опиниться без потужних публічних лідерів, а значить, можна буде вийти за межі ДНР – ЛНР і спробувати захопити нові українські території. Далі можна буде намагатися домовитися із Заходом з приводу розмежування сфер впливу.

Попри зовнішню штучність такого сценарію, він є достатньо вірогідним, адже процеси, що відбуваються нині навколо АТО, формують неоднозначну реакцію як серед військових, так і в країні загалом. Адже, незважаючи на патріотичну риторіку, уряд не поспішає виділяти кошти на забезпечення військовослужбовців і компенсацію їхнім сім'ям та працедавцям, аби мотивувати людей служити в армії. Серйозні помилки у війні на Сході, брак об'єктивної інформації про становище в АТО створюють напруження в армії. Тож однозначно, владі пора звернути увагу на армію, інакше армія зверне увагу на владу, застерігають експерти.

Тим часом у контексті розгляду можливих сценаріїв впливу Росії на ситуацію в Україні привертають увагу кілька знакових невійськових подій, які варто розглядати як частину нового тактичного повороту Кремля в українському питанні. Так, під час маршу «Антимайдан. Не забудемо. Не пробачимо» у Москві 21 лютого телекамерам було презентовано певне організаційне оформлення руху «політемігрантів з України». Російські журналісти говорили про те, що це «справжня політична сила» майбутнього наступу. Серед учасників маршу було зафіксовано багато знакових персонажів, які раніше намагалися не декларувати своїх проросійських симпатій і продовжують працювати в Україні. Наприклад, серед маніфестантів виявився экс-нардеп-«регіонал» О. Журавко, якого називають найвпливовішим політиком на Херсонщині.

Схоже, Кремль має намір не лише сконсолідувати залишки різних груп «поза Новоросією», а й розпочати формування єдиного «емігрантського центру опору для всієї України». Протягом лютого 2015 р. робилися спроби консолідувати різноманітні групи так званих «політемігрантів». Зокрема, 11 лютого відбулася Конференція політичних емігрантів Харківщини, де засновано «Комітет 27» «Харківської народної республіки», куди увійшли такі екзотичні персонажі, як В. Шапина (представник групи «Боротьба») і С. Моїсеєв (організація «Русь триєдина»), інші «червоно-коричневі угруповання», які не вписалися в політархітектуру проекту «Новоросія». Наприклад, ту ж «Боротьбу» в січні цього року просто викинули з ДНР місцеві бойовики.

Паралельно в політичну площину знову були випущені М. Азаров і В. Янукович. Так, в інтерв'ю телеканалу ТВЦ М. Азаров заявив, що «підтримує ідею створення “представницького органу” за межами країни, який зміг би протидіяти антиукраїнському курсу нинішніх київських властей». «Я думаю, що представницький орган, який представляв би інтереси величезної кількості людей опозиційного спрямування, які були змушені виїхати з країни, але мають і знання, і досвід, мають що сказати українському народу, такий орган необхідний. Представницький орган, який буде висловлювати людям альтернативну точку зору, виробляти концепції

розвитку країни».

Водночас экс-президент України В. Янукович дав інтерв'ю російському «Першому каналу». Він заявив, що не виключає можливості повернутися в Україну й очолити протестний рух.

Цей інформаційний викид може означати початок нової тактики Москви, суть якої – розширення ідеологічного фокусу: з проекту «Новоросія» на всю Україну. Для дестабілізації ситуації в Україні починається пошук нових опорних точок у різних регіонах України, у тому числі через створення майданчиків для комунікації зі світом від імені «іншої України», «не хунтівської». Тому Кремль активував ідею «єдиного емігрантського центру антихунтівського опору». Показовою в цьому зв'язку є нещодавня заява лідера «Справедливої Росії» С. Миронова, за словами якого «на місці справжніх українських патріотів я б давним-давно створив який-небудь уряд України у вигнанні... Дивно, що це ще не відбувається, але не здивуюся, якщо це відбудеться».

Повертаючись до варіанта військового вирішення конфлікту на Донбасі, варто зазначити, що більшість українців залишаються прибічниками жорсткої відсічі агресору. Як демонструють дані соціологічного дослідження, проведеного спільнотою «Нація.інфо» у Facebook у період з 9 по 11 лютого 2015 р., переважна більшість опитаних користувачів українського сегмента Facebook вважає, що війна на Донбасі швидко завершиться в разі масштабного наступу української армії.

Зокрема, відповідаючи на запитання «На Вашу думку, який варіант найшвидшого завершення війни на Донбасі найбільш реалістичний?», 47 % респондентів вказали відповідь «Проведення українською армією масштабної наступальної операції, відновлення контролю над українсько-російським кордоном».

Крім того, 31 % опитаних вважають, що конфлікт на Донбасі в нинішньому форматі триватиме ще довго.

Водночас на успішність переговорів «нормандської четвірки» та ухвалення всіма сторонами нового мирного договору розраховують 12 % користувачів. Вони обрали варіант «Підписання мирного плану Олланда – Меркель: створення буферної демілітаризованої зони, надання широкої автономії ЛНР та ДНР у складі України».

Разом з тим 7 % респондентів розглядають, як найбільш реальний варіант найшвидшого завершення війни на Донбасі, відмову Києва від військових претензій на окуповані бойовиками території та повне їх відокремлення від України.

Ще 3 % заявили, що їм байдуже, як ця війна завершиться, аби швидше.

Крім того, учасникам опитування було запропоновано озвучити власний варіант припинення війни на сході України. Більшість із них спрогнозували, що таке можливо за умови дестабілізації ситуації всередині Росії, розпаду цієї держави, унаслідок смерті В. Путіна тощо.

Однак військові не поділяють такого оптимізму. «Для успішного наступу тієї чи іншої сторони необхідна мінімум триразова перевага над

супротивником. Об'єктивно: і у нас, і у бойовиків сили приблизно рівні. Ми здатні ефективно відбивати їхні атаки і не давати їм просуватися вглиб нашої території, але для повного реваншу цього недостатньо», – інформує джерело в українському Генштабі.

Реальна чисельність сил противника може перевищувати публічно озвучену Президентом цифру приблизно вдвічі, говорить джерело, близьке до військового командування. Крім того, до 52 тис. солдатів регулярної російської армії зосереджено безпосередньо біля українських кордонів. Ускладнює ситуацію і той факт, що Росія продовжує поставляти бойовикам озброєння, причому новітні зразки.

За останніми даними штабу АТО, почалася концентрація російських військ у районі Новоазовська. Збільшується кількість важкої техніки, танків, артилерійських установок і загонів найманців та військовослужбовців Збройних сил Росії. Крім того, концентрацію бойовиків помічено і в районі Горлівки, де також збільшується кількість кадрових російських військових. Загалом, за інформацією спікера АТО А. Лисенка, триває перекидання техніки та живої сили ворога по всій лінії розмежування.

Отже, варіант поновлення повномасштабних бойових дій на Донбасі залишається актуальним. У випадку, якщо Росія та Україна перейдуть у стан відкритої війни, можливі три варіанти розвитку подій, вважає Ю. Романенко. Кожен з них прийнятний для нас, оскільки зберігає той чи інший набір варіантів на перспективу.

Варіант 1. У гіршому випадку Україна «стиснеться» до меж кількох областей на Заході країни. Це буде «найжачений їжак», де буде тотально мілітаризоване населення, мілітаризована економіка та центр антиросійської ненависті у Східній Європі, де зосередиться велика кількість молоді та пасіонарних людей, які асоціюють себе з українським проектом. Відповідно, на Сході залишаться території зі стрімко старіючим населенням, що тяжіє до патерналізму, нездатним генерувати капітал та ідеї. Як наслідок, східні території чекає стагнація, деградація.

Цей «західний огризок» України, безумовно, не буде мучитися питанням, вступати чи не вступати до НАТО (якщо буде можливість), мати або не мати близький формат відносин із США, розміщувати або не розміщувати військові бази. Очевидно, що його простіше буде підкачати ресурсами, щоб перетворити у вітрину в Східній Європі, яка матиме на Росію такий само руйнівний вплив, як ФРН і НДР.

Недолік ресурсів змушуватиме максимально раціоналізувати управління державою та економікою. ЗУНР терпляче чекатиме, поки Росія ослабне в рамках глобального балансу сил, зазначив експерт.

Варіант 2. Україна залишається в межах правого берега з Києвом, але без виходу до моря. Обтяжений варіант ЗУНР і більш ресурсно забезпечений. Американські бази на 500 км+ до Москви. Стратегія така ж сама. Більш прийнятний варіант, який у своїх рисах нагадуватиме сценарій, через який пройшла Австрія після Першої світової війни, коли гіпертрофована імперська столиця опинилася на невеличкому п'ятачку відрізаною від своїх виробничих

і сировинних територій. Небезпечна, але цілком вирішувана ситуація.

Варіант 3. Це Україна з Києвом, плюс вихід до моря від Херсона до Одеси, плюс Дніпропетровськ, плюс Харків. Це ідеальний варіант, вважає Ю. Романенко.

Також він зазначив, що «Росію цікавить велика Боснія 2.0, яка виступає донором для самої Росії і повільно вмирає під гнітом протиріч і взаємної ненависті регіонів.

Насправді, це четвертий варіант розвитку української кризи, який нам абсолютно не вигідний. Це загроза втратити ще кілька десятків років. Тому якщо наша поточна еліта спробує реалізувати сценарій Боснія 2.0, то це зустрине потужну протидію всередині України. Вона закінчиться добровільним або насильницьким вигнанням Донбасу чи інших областей, які твердо вирішують стати на шлях повільного суїциду».

Якщо не зупинити Росію в Україні, причому так, щоб це було надійно, російська влада може почати ще одну військову авантюру – і під прицілом Москви можуть опинитися кілька інших країн, стверджує аналітик В. Джаяни у своїй статті «Куди вдарить Росія наступного разу?», опублікованій на сайті Forbes.com.

На думку експерта, серед потенційних жертв російської агресії можуть насамперед опинитися Латвія й Естонія. У цих балтійських країнах, що межують з Росією, є великі російські меншини (за оцінками, близько 25 % населення Естонії та 27 % населення Латвії). Враховуючи те, що з недавнього часу Москва прагне «захищати» етнічних росіян в інших країнах, а також дещо напружені відносини з меншими сусідами, є ймовірність того, що російська агресія пошириться і на ці країни. Кремлівське керівництво не раз висловлювало невдоволення з приводу того, як ставляться до російських меншин у Латвії та Естонії. Одна з претензій – відсутність офіційного статусу російської мови в Латвії, а також те, що в Естонії від росіян, які народилися до здобуття країною незалежності, вимагають здавати іспит з естонської мови для отримання громадянства.

Російська агресія щодо цих двох країн-членів НАТО, як не тривожно це звучить, безумовно, можлива, і вже є деякі її ознаки. У вересні російські агенти викрали офіцера естонської служби внутрішньої безпеки на території Естонії, звинувативши його в шпигунстві в Росії. Неодноразово помічали і військові літаки, що роблять агресивні маневри й порушують повітряний простір Естонії та Латвії. Успіх у Східній Україні може надихнути В. Путіна на активізацію військових провокацій у Латвії та Естонії, що може призвести до військового протистояння між Росією і НАТО – сценарію, який може зіштовхнути лобами дві великі ядерні держави й стати серйозною загрозою для миру та безпеки у Європі.

Удару від Росії може зазнати Грузія. Невеликий південний сусід Росії влітку 2008 р. уже постраждав від військової агресії Москви, яка вирішила покарати його за прагнення стати членом НАТО. Військові дії закінчилися тим, що Росія встановила контроль над бунтівними регіонами Грузії, Абхазією і Південною Осетією, визнавши їхню незалежність. Хоча більша

частина міжнародного співтовариства засудила, а не підтримала такі дії Кремля, ці регіони, як і раніше, залишаються поза контролем Грузії.

Незважаючи на те що нинішню зовнішню політику Грузії відносно Росії можна назвати досить боязкою, Москва продовжує ставитися до неї вороже. Після успішної анексії Криму Росія використовує подібну стратегію в Абхазії і Південній Осетії. У листопаді Москва підписала договір з невизнаним керівництвом Абхазії, згідно з яким вона може контролювати економічну і військову сфери регіону – цей крок піддався критиці, як і анексія цієї грузинської території. Такий же договір повинен бути підписаний і з Південною Осетією. Російські війська незаконно дислоковані в обох бунтівних регіонах і можуть бути використані для просування в бік столиці, Тбілісі, та інших регіонів країни, які нині перебувають під контролем центрального уряду Грузії. Проект будівництва автомагістралі на суму 1,5 млрд дол., який розпочала Росія, щоб з'єднати Дагестан, один з найбільш нестабільних російських регіонів, зі східною Грузією, дасть змогу російським військам швидко вторгнутися в Грузію та отримати значну військову перевагу в регіоні.

Молдова може стати наступною мішенню російської агресії. Москву вже давно дратує дедалі більша інтеграція Молдови у ЄС. Разом з Україною та Грузією Молдова нещодавно підписала Угоду про асоціацію з ЄС, що зблизило її з Брюсселем в економічному й політичному плані. Кремль сприймає цю подію як спосіб підірвати політичний та економічний вплив Росії на пострадянському просторі. Незадоволена нещодавнім успіхом проєвропейських партій у Молдові, які обіцяли тіснішу інтеграцію з ЄС, російська влада приберегла кілька варіантів того, як організувати військову агресію. Москва може «замутити воду», а потім використовувати це як привід для «захисту» етнічних росіян у бунтівному регіоні Молдови, Придністров'ї, де більшість населення має російське громадянство. Хоча Росія безпосередньо не межує з Молдовою, вона може використовувати 2 тис. своїх солдатів, дислокованих у Придністров'ї, для військових і диверсійних операцій. Москва може також використовувати напруженість у відносинах між Гагаузією і центральним урядом Молдови. Етнічна меншина Гагаузії, яка становить понад 80 % населення регіону, скептично ставиться до посилення зв'язків з Європою, і на референдумі в лютому минулого року вони голосували за асоціацію з Росією. Питання про отримання Гагаузією права проголосити незалежність, винесене на референдум, отримало настільки ж широку підтримку в регіоні. Москва може скористатися проросійськими та сепаратистськими настроями в Придністров'ї та Гагаузії, щоб затягнути країну у військову конфронтацію.

Це не єдині країни, яким загрожує російська військова агресія. Інші країни Східної Європи, такі як Польща чи Румунія, також можуть стати об'єктом войовничого ставлення Москви. Навіть традиційний союзник Росії Білорусь відчуває небезпеку. Президент О. Лукашенко заявив про те, що його країна готова захищати свою свободу військовими методами. «Незалежно від того, хто прийде на білоруську землю, я буду боротися. Навіть якщо це буде

Путін», – сказав він. Нещодавно прийнятий закон, згідно з яким поява будь-яких іноземних бойовиків на білоруській території вважається актом агресії, говорить про те, що Білорусь стурбована.

США і Європа повинні зрозуміти, наскільки серйозною загрозою є військове просування Росії в Україну для світу й безпеки у Європі. Щоб зупинити вторгнення Росії в Україну, може знадобитися щось більше, ніж введення обмежених санкцій і надання нелетальної зброї. Політики у Вашингтоні й Брюсселі повинні серйозно розглянути питання про надання Україні зброї та посилення санкцій, щоб змусити Москву відступити. Захід одного разу зробив помилку, не зумівши зробити щось більше, ніж просто засудити вторгнення Росії в Грузію в 2008 р. Тоді здавалося, що проблема занадто далеко й зосереджена в одному місці, тому США і ЄС не захотіли псувати відносини з Росією, заплативши відчутну політичну ціну. Пасивна реакція Заходу на вторгнення Росії в Грузію проклала шлях до української кризи. Якщо Росії не дати рішучу відсіч в Україні, у майбутньому можна очікувати й інші кризи, прогнозує В. Джаяни.

У подібному контексті висловився також російський політолог С. Белковський. Він зазначив, що кінцева мета В. Путіна – повернення до Ялтинсько-Постдамського світу, який зник більше 25 років тому: «Путіним керує образа на Захід. Він хоче довести, що він є лідером, з яким треба спілкуватися, з яким треба домовлятися щодо принципових питань долі сучасного світу попри поразку СРСР у Холодній війні. Захід на це погодитися не може». На його думку, «Україна є лише приводом, простором для маневрів Путіна... Я вважаю, що Путін грає проти історії. Він хоче повернутися до Ялтинсько-Постадамського світу, що неможливо. Але в тактичному сенсі це може бути дуже шкідливо і небезпечно не лише для України і Європи, а й для всього світу. Бо з точки зору політичних амбіцій Путін може піти дуже далеко».

Політолог також наголосив, що в тактичному сенсі треба готуватися до тривалої кризи, яка може тривати два чи три роки. «Але я вважаю, що навіть в середньостроковій перспективі Путін програє. У мене немає апокаліптичних прогнозів. Тому що Путін розуміє, що він програв головну гру – гру за любов Заходу, – зазначив С. Белковський. – Але якою буде помста Путіна, дізнаємося у найближчі два роки. Це може бути болісним і для України, і для Росії, і для Європи в цілому».

Тим часом у Росії наростає розкол між В. Путіним і правлячою верхівкою, констатує старший науковий співробітник Інституту системного аналізу РАН А. Піонтковський. Це, на думку експерта, може призвести до зміни російського президента. «Є інтереси правлячої корпорації і є особисті інтереси пана Путіна. І тут при зростанні тиску виникає дуже істотний зазор: це Путін зацікавлений у своїй особистій владі, а його найближче оточення в ньому не зацікавлене. І в якийсь момент оточення неминуче дійде висновку про те, що Путін шкодить корпорації», – зазначив А. Піонтковський, підкреслюючи, що російська еліта не зацікавлена в тотальному розриві із

Заходом, де відбувається реалізація її активів і стилю життя, а також у повній ізоляції Росії та її лідера.

За його словами, коли виникне ситуація розколу особистих інтересів В. Путіна і правлячої еліти і якимось чином до влади прийдуть інші люди, то «вони будуть вимушені відштовхуватися в своїй політиці від того провалу, до якого призвів Путін, і повністю переглядати свої відносини насамперед із Заходом». «Москва не може суто військовими засобами далі просунутися, окупувати Україну і прокласти коридор до Криму, тому що це видавить набагато різкіші санкції Заходу і неминуче високі втрати серед російських військовослужбовців», – сказав він.

Експерт додав, що втрати, які вже сталися, серед російських солдатів неприйнятні для російського суспільства, тому так таємно і проводяться поховання російських військовослужбовців.

А. Піонтковський вважає, що, з огляду на дедалі більшу залученість Заходу в конфлікт і його масштаби, «можна констатувати, що Путін приречений. Але поки він залишається при владі, ця війна не припиниться». Він також висловив переконання, що врешті-решт конфлікт закінчиться перемогою України, яка стане органічною частиною європейського світу.

Щодо сценаріїв розвитку ситуації в Росії висловлюються різні припущення. Серед малоімовірних називають економічний бунт мас, оскільки основна частина населення здатна жити за межею бідності, не відчуваючи складнощів і невдоволення; революція середнього класу за типом Майдану не має шансів на успіх через слабкість і несамостійність середнього класу в Росії, його фізичну та інформаційну роз'єднаність; військовий переворот неможливий з огляду на те, що військові в Росії пригнічені та контрольовані.

Більш реалістичним є сценарій, коли кремлівське керівництво може спробувати вийти з війни, перенаправивши куди-небудь свою армію, наприклад розв'язавши конфлікт «на іншому театрі військових дій»: якості жертва добре підходить багатий і незахищений Казахстан, а також сильний, але уразливий Азербайджан. Якщо Росія вийде з України в Азію, Європа буде задоволена, зніме санкції і не заступиться за тамтешні режими, особливо якщо умови роботи західних компаній не зміняться. Інший спосіб зміни фокусу – розгортання війни проти «п'ятої колонії», а саме євреїв і прирівняної до них творчої інтелігенції: відродження чорної сотні, погромів і репресій за зразком ГУЛАГу. Сигнали про можливість обох сценаріїв подаються регулярно.

Але найбільш вірогідний сценарій – «двірцевий переворот», щоб уникнути великої війни, економічного та інфраструктурного колапсу. Для Росії XVII–XX ст. це традиційний шлях. В одного з протиборчих угруповань, наближених до трону (армія і спецслужби), спрацьовує інстинкт самозбереження. Результатом стає прихід жорсткого всередині країни, але не агресивного, прийнятного для Заходу правителя. Росія віддає окуповані території, санкції знімають, економіка отримує іноземні інвестиції, а в Кремлі оселяється група західних радників. В. Путін у свою чергу швидше

підє за Чаушеску і Каддафі, ніж відправиться до Гааги.

Однак економічний та інфраструктурний колапс може статися раніше перевороту. І тоді або голову В. Путіна принесуть на блюді «заднім числом», або це буде вже неважливо: регіональні барони зададуть собі питання, а чи варто далі зберігати лояльність зубожілому режиму? У такому випадку ми можемо стати свідками парадy суверенітетів – як етнічних, так і регіональних. Цьому процесу додадуть гостроти давня озлобленість деяких регіонів, робота іноземних спецслужб та ісламістська агітація.

Є ще один досить імовірний сценарій. Країна, у якій до межі падає рівень соціальної енергії, стає здобиччю загарбників. Нова Орда приходить не ззовні, а з Північного Кавказу. Порівняно невелика армія пасіонаріїв, які досі ментально й економічно живуть у XIII ст., під керівництвом досвідчених лідерів здатна швидко підім'яти під себе величезну країну. Російські маси підкоряться, а місцеві силовики будуть раді посадам збирачів данини.

Примітно, що немає жодного сценарію, у якому сильна та агресивна Росія була б мирним сусідом для України. Однак слабка і розділена Росія представляє не меншу загрозу: вона нескінченно викидатиме потоки біженців і колони бойовиків. Тому Україні в будь-якому випадку потрібно стати сильною, самостійною та економічно процвітаючою державою. Нині політики виправдовують відсутність реформ війною, хоча можна стверджувати й навпаки: у нас є російська агресія, бо не робляться реформи. Адже, як показує історичний досвід, війна – це фактор, який створює умови, небачені до цього, дає змогу здійснити те, що неможливо було здійснити до цього. Під час воєн завжди відбувалися найжорсткіші, найкардинальніші зміни в тому чи іншому соціумі. Є багато історичних прикладів, коли моделі, які закладалися під час війни, завдяки їй були успішними в майбутньому.

Сьогодні ми маємо обмежені ресурси для тієї моделі, у якій існували 23 роки. Ми залежимо від зовнішніх джерел фінансування. Разом з тим у нас є величезні ресурси всередині країни у вигляді грошей, які люди тримають на руках, – це десятки мільярдів, у вигляді чорної економіки тощо. Ці ресурси можна витягти й направити на посилення стійкості Української держави тільки в тому випадку, якщо населення бачитиме, що ми рухаємося в правильному напрямі, реформи спрямовані на благо громадян, витрати перекладаються на всіх, а не тільки на низи. Також це бачитимуть зовнішні гравці, які розумітимуть, що розширення стійкості внутрішньої бази дає змогу давати гроші, оскільки така держава вистійть. Тоді ми отримаємо підтримку з усіх боків.

Тож, незважаючи на сподівання Кремля, що бойові дії, які тривають на Сході України, дозволять примусити Україну до капітуляції або їхні побічні економічні та соціальні наслідки спровокують її саморуйнування, не маємо іншого вибору, як триматися, намагатися ставати сильнішими, невідкладно впроваджувати реформи аби гідно пройти крізь усі випробування (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: <http://hvylya.net/analytics/politics/chetyre-stsenariya-vyihoda-ukrainyi-iz-voynyi-na-donbasse.html>; <http://www.viche.info/journal/4583>;*

<https://www.facebook.com/238703292929302/photos/pb.238703292929302.-2207520000.1422299379./600937436705884/?type=3&theater;>
<http://www.vtvplus.com.ua/lang/ua/news/world/46631-yak-rosya-bachit-maybutnye-donbasu-tri-scenaryi.html>; <http://gazeta.dt.ua/internal/blakitni-kaski-u-doneckomu-stepu-.html>;
http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2015/02/150219_donbas_peacemakers_sx;
http://tvi.ua/new/2015/02/09/hensek_obsye_dopuskaye_mozhlyvist_zamorozhuva_nnya_konfliktu_na_donbasi; <http://hvylya.net/analytics/geopolitics/ukrayini-potribno-viyti-z-minskih-domovlenostey-ta-zamoroziti-konflikt-na-donbasi.html>;
<http://www.facenews.ua/news/2015/263372>;
<http://hvylya.net/analytics/politics/что-делат-s-donbassom-strategiya-pobedyi-v-gibridnoy-voyne.html>; <http://hvylya.net/analytics/politics/ugroza-voennogo-perevorota-v-ukraine-i-vyizovyi-dlya-poroshenko.html>;
<http://hvylya.net/analytics/politics/kreml-sozdast-marionetchnoe-pravitelstvo-ukrainyi-v-ekzyile.html>; http://gazeta.ua/articles/life/_ukrayinci-sprognozuvali-vnaslidok-chogo-zavershitsya-vijna-na-donbasi/609018;
<http://ukr.segodnya.ua/politics/pnews/voyna-ili-mir-4-scenariya-razvitiya-konflikta-na-donbasse-586915.html>; <http://www.facenews.ua/news/2015/261881>;
http://business-tv.com.ua/news/forbes_com_kudi_vdarit_rosiya_nastupnogo_razu-114.html;
http://espreso.tv/news/2015/02/05/piontkovskyy_u_putina_zriye_rozkol_z_naybly_zhchym_otochennyam; <http://hvylya.net/analytics/geopolitics/otkat-imperii-pyat-stsenarijev-dlya-putinskoy-rossii.html>).

В об'єктиві – регіон

О. Ворошилов, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. іст. наук

Ситуация вокруг меджлиса крымскотатарского народа: состоится ли «перезагрузка»?

Нынешняя власть Крыма, в том числе крымские татары в нее входящие, решили переподчинить себе меджлис, поставив во главе своего человека. Об этом в последнее время заявляют как многие члены данной организации, так и активисты крымскотатарского движения в целом.

Как отмечает в этой связи *глава меджлиса Р. Чубаров*, члены меджлиса и делегаты курултая в Крыму «подвергаются различным формам давления, включая и прямой шантаж, с целью склонить их созвать заседание меджлиса и принять решения, заранее подготовленные оккупантами, с целью смены руководства представительного органа крымских татар».

В своем сообщении на Facebook он, в частности, написал: «Жесточайшая

карательная политика, проводимая в отношении крымскотатарского народа с марта 2014 года, имеет своей конечной целью полное подавление воли и борьбы крымскотатарского народа за свои права на родной земле». В качестве примера таких действий он привел похищения и убийства молодых крымских татар, судебные преследования и аресты активистов, запреты на проживание в Крыму лидерам народа, захват имущества меджлиса и Фонда «Крым», вооруженные погромы и обыски в мечетях, преследования верующих мусульман и участников «полян протеста».

Также среди таких действий глава меджлиса назвал давление на журналистов и угрозы закрытия единственного в мире независимого крымскотатарского телевизионного канала АТР, отказ в перерегистрации независимых крымскотатарских СМИ, сотни принудительных вызовов и «бесед», проводимых сотрудниками ФСБ с жителями Крыма, запреты на проведение мирных собраний и митингов.

В качестве примера он также привел арест и. о. председателя меджлиса А. Чийгоза в конце января. После этого, по словам Р. Чубарова, оккупанты приступили «к прямым действиям по разгрому меджлиса крымскотатарского народа, деятельность которого даже в условиях бесправия и произвола, воцарившегося в Крыму, направлена на защиту прав и интересов крымскотатарского народа».

При этом оккупационные власти, добавил Р. Чубаров, поставили перед собой задачу «переформатирования» состава меджлиса и «смену» его руководства, исключив настоящих авторитетов крымскотатарского народа. «Оккупационные власти, осознавая особую роль и высокий авторитет избираемых самими крымскими татарами высших органов национального самоуправления коренного народа Крыма – курултая крымскотатарского народа и меджлиса крымскотатарского народа – как в крымскотатарском сообществе и в Украине, так и на международной арене ставят задачу “переформатирования” состава меджлиса и “смену” его руководства», – говорится в заявлении Р. Чубарова.

«Для реализации запланированной провокации, – продолжает глава меджлиса, – оккупантами мобилизованы Р. Ильясов (ныне – “заместитель председателя “госсовета Крыма”), З. Смирнов (ныне – “председатель государственного комитета по делам межнациональных отношений и депортированных граждан Республики Крым”) и Т. Гафаров (ныне – “заместитель симферопольского городского головы”), а также Р. Бальбек – “заместитель главы Республики Крым”».

Он напомнил, что Р. Ильясова, З. Смирнова и Т. Гафарова ранее исключили из меджлиса. Сейчас они, по словам Р. Чубарова, действуют в интересах оккупантов и шантажируют членов меджлиса и делегатов курултая для созыва заседания и принятия выгодных России решений. «В числе “решений”, ожидаемых оккупантами, – “назначение” Р. Ильясова председателем меджлиса крымскотатарского народа, а также принятие специального обращения к международной общественности о “признании суверенитета России над Крымом”», – уверен Р. Чубаров.

О стараниях оккупационных властей Крыма заменить главу меджлиса крымскотатарского народа с законно избранного Р. Чубарова на послушного им Р. Ильясова говорит и *народный депутат Украины, лидер крымскотатарского народа и экс-председатель меджлиса М. Джемилев*. Он отмечает, что для того, чтобы избрать нового главу меджлиса, надо собрать курултай, любые другие формы незаконны. «Сейчас оккупационные власти работают с делегатами курултая с тем, чтобы они все-таки собрались на комитет и избрали какого-нибудь марионетку. На данный момент роль марионетки играет Р. Ильясов. Но у них ничего не получается, они никогда не наберут людей, чтобы они пришли на курултай, да и вообще делегаты курултая считают, что проводить его на оккупированной территории нельзя.

...Обрабатывают каждого члена меджлиса: кому угрожают, кому обещают какие-то привилегии, например забирают какой-то мелкий бизнес и говорят, что вернут, если будет себя хорошо вести.

Из 33 человек троих им удалось привлечь на свою сторону, включая Р. Ильясова. Есть еще трое-четверо колеблющихся, они говорят, что все равно надо сотрудничать с властями, решать проблемы. Хотя в основе этого – страх, а не желание решать проблемы, потому что в режиме оккупации никакие проблемы решать невозможно.

По нашим оценкам, ...они могут уговорить на проведение заседания меджлиса семь-восемь человек. Но даже если они соберут кворум, меджлис не имеет права избирать своего главу, это прерогатива курултая», – информирует М. Джемилев.

Также лидер крымскотатарского народа подчеркивает, что «Чубаров – живой председатель меджлиса, и он, находясь в Киеве, по скайпу довольно эффективно проводит заседания.

...В Крыму Р. Чубарова представлял А. Чийгоз, теперь его арестовали, и его обязанности исполняет Д. Нариман, но он тоже готовится к аресту и говорит, что надо быстрее выбирать еще одного заместителя. Вообще все члены меджлиса потихоньку готовятся к арестам».

О том, что крымские власти предпринимают попытки переформатировать меджлис крымскотатарского народа, всеми способами стремясь собрать курултай, чтобы провести «удобные» кадровые изменения, в комментарии Центру журналистских расследований сообщил и *глава ЦИК курултая З. Смедляев*. По его словам, есть желание отдельных крымских татар переформатировать меджлис – отменить решение о выведении из его состава крымских чиновников: «вице-спикера» Р. Ильясова, «вице-мэра» Симферополя Т. Гафарова и главу «госкомитета по делам межнациональных отношений и проблемам депортированных граждан» З. Смирнова. Также назначить и. о. главы меджлиса Р. Ильясова.

«У них ничего этого не получается, и сейчас с помощью властей и спецслужб на несогласных членов меджлиса и делегатов курултая оказывается давление, в том числе открываются уголовные дела, вызывают на допросы, приглашают на беседы», – рассказал З. Смедляев. На «дружественных беседах», говорит он, стойким членам меджлиса предлагают

три варианта развития событий: либо они окажутся там, где А. Чийгоз (в СИЗО. – Прим. авт.), либо там, где Р. Чубаров (запрещен въезд в Крым на пять лет. – Прим. авт.), либо им нужно начать сотрудничать.

О том, что власти Крыма пытаются давить на меджлис крымскотатарского народа с целью назначить исполняющим обязанности его главы вице-спикера госсвета Крыма Р. Ильясова, заявил и *член меджлиса И. Умеров*. По его словам, в представительстве президента России состоялась встреча полпреда О. Белавенцева, главы Крыма С. Аксенова с членами меджлиса, на которой со стороны властей поступили предложения восстановить на ближайшем заседании меджлиса ранее исключенных из него крымских чиновников – Р. Ильясова, Т. Гафарова и З. Смирнова. Также назначить Р. Ильясова исполняющим обязанности главы меджлиса.

«На встрече присутствовали Р. Бальбек, Р. Ильясов, З. Смирнов, Э. Беялов. Может, еще кто-то присутствовал, я не знаю. Суть предложений заключалась в следующем: срочно ...собрать заседание меджлиса, отменить решения о приостановлении членства в меджлисе Ильясова, Смирнова и Гафарова, и (главное!) избрать (назначить) Р. Ильясова и. о. председателя меджлиса крымскотатарского народа», – пишет И. Умеров на своей странице в Facebook.

Он считает подобные предложения «верхом цинизма со стороны первых руководителей нынешней власти Крыма и их приспешников из числа крымских татар». «Лидеров не пускают в Крым, народ терроризируют арестами и обысками, запрещают привычные и важные для нас мероприятия, а теперь еще решили возглавить меджлис», – пишет И. Умеров.

Он также уверен, что попыткой реформировать меджлис власти Крыма пытаются отвлечь внимание от «серьезных вопросов». «Большинства они не наберут, но, “увязая” в этой возне, невозможно сосредоточиться на более серьезных вопросах. А нынешнему руководству Крыма только это и надо. Неужели кто-то всерьез думает, что им нужен наш курултай или меджлис. В том-то и дело, что НЕ НУЖЕН !!!!» – пишет И. Умеров на своей странице в Facebook.

В свою очередь *глава Ревизионной комиссии VI курултая крымскотатарского народа А. Озенбаш* считает, что в ситуации все более усиливающегося политического давления на крымских татар в Крыму органы национального самоуправления крымских татар вместе с меджлисом и курултаем должны официально объявить чрезвычайное положение. «Еще 15 января 2015 г. Ревизионная комиссия курултая сделала заявление, в котором указала на то, что некоторые члены меджлиса, в силу различных причин работающие в органах власти Крыма, в течение долгого времени не выполняют решения меджлиса и курултая, что противоречит интересам народа. Однако в текущих условиях возможности созвать курултай и провести ротацию членов меджлиса либо справедливые выборы нет», – напомнил А. Озенбаш.

По мнению руководителя Ревизионной комиссии, с учетом реалий, в которых оказались крымские татары, необходимо объявить о введении

чрезвычайного положения, а именно временно сократить количество делегатов курултая; в срочном порядке определить форму, позволяющую сократить фактически недеятельных членов меджлиса и избрать новых; временно предоставить меджлису право вносить изменения в документы, регламентирующие деятельность курултая крымскотатарского народа.

Со своей стороны *вице-спикер госсовета Крыма Р. Ильясов*, чье членство в меджлисе, как указывалось выше, временно приостановлено, не исключает возможности своего избрания на пост главы меджлиса. «Это не исключено. Вообще любой член меджлиса может стать его председателем. Но это решает курултай», – отметил Р. Ильясов. При этом он подчеркнул, что остается членом меджлиса. По его словам, решение о приостановлении его членства в организации от 23 августа 2014 г. не соответствует уставным документам курултая и меджлиса. «Это решение объясняется тенденциозным отношением к отдельным членам меджлиса, вымученными попытками выдавить людей, которые кому-то по каким-то причинам не нравятся. Никаких других причин нет. Я остаюсь членом меджлиса и не собираюсь уходить. Это решает только курултай, больше никто», – заявил Р. Ильясов.

Он также высказал уверенность в том, что в ближайшее время представительный орган крымскотатарского народа проведет заседание и определит дату проведения курултая.

Также сообщается о том, что Р. Ильясов и заместитель председателя совета министров Крыма Р. Бальбек провели встречу с муфтием Крыма Э. Аблаевым и членами президиума меджлиса. (Встреча состоялась в совмине по инициативе Р. Ильясова). Как сообщает провластный сайт «Крыминформ», участники встречи обсудили «общие вопросы взаимодействия меджлиса с органами власти, а также нынешний уровень участия меджлиса в жизни крымских татар, который был признан далеко не удовлетворительным».

«Я предлагаю забыть все личные обиды и начать плодотворно работать на благо нашего народа, – сказал на встрече Р. Ильясов. – У нас накопилось друг к другу много вопросов, и самая большая проблема в том, что мы перестали их обсуждать из-за внутренних, зачастую личных противоречий». По его словам, меджлис был и остается представительным органом народа, его решения влияют на мировосприятие крымских татар.

Это мнение поддержал *духовный лидер мусульман Крыма, член меджлиса Э. Аблаев*, который призвал участников встречи к согласию во благо процветания. По его мнению, духовное и национальное единение крымских татар должно возобладать над личными амбициями, а интересы народа на своей родине – превалировать над интересами отдельных лиц.

В комментарии по итогам встречи Р. Ильясов положительно оценил ее итоги. «Мы сошлись во мнении о том, что главные усилия следует направить на решение проблем народа. ...Десять членов меджлиса договорились совместно работать над решением проблем крымских татар и предложили остальным членам меджлиса, отбросив личные амбиции, участвовать в судьбе собственного народа», – отметил он.

Присутствовавшие члены меджлиса согласились с предложением заместителя председателя меджлиса А. Аджимамбетова провести заседание меджлиса, на котором рассмотреть сложившуюся ситуацию и назначить дату проведения курултая. «В ближайшее время на заседании меджлиса мы обсудим дату проведения курултая», – уточнил Р. Ильясов.

Что же касается «конкурентов» меджлиса в среде крымскотатарского движения, то, например, **зампредседателя Общественного совета крымскотатарского народа Э. Кантемир-Умеров** считает, что последние события свидетельствуют о том, что руководство Крыма возвращает в политическое поле Республики меджлис, являющийся «скрытым проектом» экс-главы меджлиса, «руссофоба» М. Джемилева. «16–19 февраля 2015 г. состоялись знаковые встречи крымского руководства с членами меджлиса. Смысловым лейтмотивом этих встреч фактически стал посыл власти на возвращение меджлиса в политическое поле Крыма и предложение ему продолжить вершить судьбу крымскотатарского народа.

Ну, что же, руководителей Республики можно поздравить. Скрытый проект Мустафы по реанимации меджлиса – как обязательного «спарринг-партнера» крымской власти – перешел из фазы подготовки в решающую фазу практической реализации», – говорится в заявлении политика.

«...Сначала трёхмесячное заигрывание с меджлисом и его “лидерами” на всех уровнях; заманчивые предложения власти и принципиальный отказ от сотрудничества – как демонстрация волевых качеств “лидеров”. Затем показательный раскол в рядах “народных защитников” и вхождение некоторых из них во власть с благородной целью служения народу. А на самом деле – медленное, но верное: сохранение и аккуратная расстановка своих кадров на нужных второстепенных постах, позволяющее “де-факто” осуществить своё присутствие и влияние в среднем звене крымского истеблишмента.

И вот, все бы хорошо, но длительные усилия по созданию собственного карманного общественно-политического движения под воодушевляющим названием “Крым”, которое заменит всенародную поддержку, не увенчалось успехом. Народ отстраняется от чужеродного для себя. А объявленный главой Республики новый национальный лидер (Р. Ильясов. – Прим. авт.) не воспринимается в обществе (причем ни в своем национальном, ни в общекрымском масштабе)», – заявляет Э. Кантемир-Умеров.

Председатель партии «Милли Фирка» В. Абдураимов убежден, что «шумные кампании» последнего времени в Крыму призваны прикрыть факт бездеятельности республиканской власти. По его словам, все девять последних месяцев крымские власти топтались на месте, не решая накопившихся проблем. «Ожиданий было много. Гарантировали в течение года решить все проблемы, связанные с переходным периодом и реальной интеграцией Крыма в Российскую Федерацию. Увы, я считаю, что крымские власти с этой задачей абсолютно не справились. А чтобы как-то оправдать свое неумение решать общегосударственные задачи, идет спекуляция на проблемах межнационального характера, в том числе демонстрируется якобы

активное противодействие интеграционным процессам со стороны умирающей, уже фактически не существующей структуры “курултай – меджлис”».

Думается, что утверждения насчет «умирающего» и «уже фактически не существующего» меджлиса являются довольно спорными. В то же время часть экспертов заявляют о том, что нынешний меджлис постепенно утрачивает влияние в среде крымских татар.

Так, *крымский политолог, доцент Симферопольского государственного университета Д. Омельчук* считает, что «меджлис сегодня уже не тот, который был 10–15 лет назад, он не представляет всех крымских татар. Думаю, этот фактор не будет серьезно дестабилизировать обстановку. Какой-то элемент может быть, но то, что меджлис возглавит здесь какое-то сопротивление, уверен, такого не произойдет».

Параллельно с этим, отмечает *эксперт Института национальной стратегии Р. Сулейманов* (г. Казань), в Крыму в настоящее время наблюдается процесс вытеснения меджлиса с политического поля, в чем заинтересованы как российские власти, так и иные крымскотатарские организации.

«Несмотря на то, что руководство меджлиса находится в Украине и является “невъездным”, его значительное влияние до сегодняшнего дня сохранялось на полуострове. Поэтому российские власти решили пойти по пути создания других крымскотатарских организаций. Еще в “украинский” период существовали оппозиционные меджлису организации, как, например, национальная партия “Милли Фирка”, которая была одной из немногих крымскотатарских организаций, сразу поддержавших вхождение Крыма в состав России. Но российские власти решили пойти по пути инициирования создания новых структур, которые взялись бы за выдавливание меджлиса. И вот мы видим, что создано “Къырым бирлиги” (“Крымское единство”)», – информирует Р. Сулейманов.

В целом же, несмотря на расхождения в оценках относительно степени влияния меджлиса на политическом поле полуострова, активизировались попытки крымской власти поставить данный орган под свой контроль посредством перевыборов его руководства. Насколько они окажутся успешными, покажет уже ближайшее будущее.

«Турецький потік» у контексті європейської та національних стратегій енергетичної безпеки й економічного розвитку

(Продовження. Початок у попередньому випуску)

3. «Турецький потік» у системі поставок газу на ринки Євразії

Реалізація проекту «Турецький потік» безпосередньо й опосередковано зачіпає інтереси доволі багатьох країн. Особливо велике значення для перспектив будівництва цього газопроводу має енергетична політика Європейського Союзу, яка останнім часом набуває нових обрисів. ЄС традиційно приділяє багато уваги диверсифікації джерел та шляхів постачання енергоресурсів, включаючи газ, до країн-членів цієї організації та демонополізації європейського енергетичного ринку. Починаючи з минулого року, у цій політиці з'явився новий напрям – створення Енергетичного союзу в рамках ЄС, про що вже згадувалося вище.

Зі свого боку Росія, використовуючи в політиці принцип «розділяй і пануй», домоглася вигідних для себе, однак вельми невигідних для цілого ряду європейських держав-членів ЄС умов придбання російського газу. Особливо важливими сигналами для об'єднаної Європи стали газові війни Росії проти України з прицілом на Європу у 2006-му, 2009-му й 2014 р. І це, поза всяким сумнівом, останнім часом вплинуло на певні зміни в енергетичній політиці Європейського Союзу.

Так, на початку лютого віце-президент Європейської комісії М. Шефчович анонсував, що планується п'ять пріоритетів роботи Енергетичного союзу: це енергетична безпека, завершення формування загального ринку, енергоефективність, збереження клімату, дослідження. Наприкінці лютого повинен бути представлений докладний план роботи Енергетичного союзу до 2019 р. М. Шефчович констатував, що, «на жаль, у нас ще існує 28 національних енергетичних систем, які дорого нам обходяться». Він зазначив: «Нам потрібний Енергетичний союз із сильним внутрішнім ринком». Також М. Шефчович наголосив, що Європейський Союз повинен позбутися адміністративних і технічних бар'єрів, щоб всі виграли від Енергетичного союзу і внутрішнього ринку ЄС. Адже в минулому рішення, які ухвалювалися на національному рівні, негативно впливали на сусідів.

Тепер, вважають посадовці ЄС, Енергетичний союз дозволить ЄС координувати свою енергетичну стратегію відносно третіх країн для більш ефективного розвитку всього цього об'єднання. Зокрема, як наголошує ряд експертів, відносини держав-членів ЄС із постачальниками газу, наприклад,

будуть зводитися до єдиної ціни для всіх країн ЄС, яка буде встановлюватися на кордонах Євросоюзу.

Що ж стосується безпосередньо «Турецького потоку», то в інтерв'ю The Wall Street Journal єврокомісар з енергетики М. Шефчович висловив, що новий план Росії перенаправити транзит газу в обхід України не спрацює. Він пояснив, що новий газопровід проектується під 63 млрд куб. м газу, що перевищує попит з боку Туреччини і країн Південно-Східної Європи. М. Шефчович також відкинув попередження «Газпрому» про те, що Європа повинна почати будівництво трубопроводів на турецько-грецькому кордоні вже зараз, якщо хоче отримувати газ після 2019 р., коли мине транзитний контракт з Україною. «Я вважаю, що росіянам доведеться переглянути цю позицію і запропонувати життєздатне економічне рішення, яке буде прийнятним і для європейських партнерів», – наголосив єврокомісар.

Російські ЗМІ зазначають, що ключовим елементом Енергетичного союзу стане ідея закупівель газу європейськими компаніями за єдиними в ЄС правилами, але мова також іде і про нові обмеження для інвестицій російських компаній у європейський енергетичний сектор. Цей пункт, вважають російські оглядачі, прямо спрямований проти «Газпрому», який володіє різними транспортними й збутовими активами в ЄС. Створення Енергетичного союзу в ЄС стає реальністю, принаймні у сфері політики й регулювання, наголошують вони. У цьому контексті повідомлялося, що в середині грудня 2014 р. німецький концерн BASF оголосив про скасування масштабної угоди з обміну активами з «Газпромом», яка готувалася з 2012 р. Оглядачі деяких ЗМІ звертають увагу на те, що нещодавно сторони запевняли, що ніякі санкції на реалізацію цієї угоди не вплинуть, однак під час оголошення про скасування угоди з обміну активами причин розриву не наводили.

Як зазначалося вище, одним із ключових елементів спільної європейської енергетичної політики й надалі залишаються зусилля, спрямовані на диверсифікації джерел та шляхів постачання енергоресурсів, включаючи газ, до країн-членів ЄС. Це стосується як Євросоюзу в цілому, так і його південних й південно-східних регіонів, на які, насамперед, і спрямований проект «Турецький потік». Причому розширення на території ЄС мережі газопроводів уже в недалекій перспективі надаватиме європейцям більш широкі можливості для перекидання необхідних обсягів газу з однієї країни в іншу.

Відомо, що найзахіднішими національними ринками Європи, куди російський «Газпром» планував постачати газ через «Південний потік», були Австрія, південна Німеччина та Італія. А спочатку передбачалось охопити поставками російського газу через «Південний потік» країни Балканського півострова й Угорщину. Виходячи з географії та задекларованої потужності «Турецького потоку», можна припустити, що цей газопровід зорієнтований приблизно на ті ж самі національні газові ринки Європи, що і «Південний потік». А отже, «Турецький потік», хіба що з деякими корективами, повинен

конкурувати за ринки збуту з тими ж країнами-постачальниками газу до Європи, що і «Південний потік».

Як зазначав кілька років тому доктор економічних наук, професор Центру енергетичної політики Інституту Європи РАН О. Хайтун, за доступ на газовий ринок Півдня Європи конкурують, з одного боку, Північна Африка, потенційно Ізраїль, Росія, країни Центральної Азії й Іран з іншого. Запасів газу в родовищах країн-претендентів достатньо для багаторічних поставок, тому порівняння логічне проводити за критерієм довжини газопроводів і складності маршрутів. Підсумки такого порівняння він розмістив у порядку зниження ефективності відповідних газопроводів.

1. З Алжиру в Італію. Довжина газопроводу 540 км, перетинає Середземне море на глибинах до 1127 м. Газопровід забезпечується запасами газових родовищ у пустелі Сахара, за 530 км від моря. Вартість проекту становила 6,6 млрд дол. Пропускна здатність 8–11 млрд куб. м газу на рік.

2. Газопровід Ізраїль – Кіпр – Греція – 1400 км, проходить через Середземне море, в основному на глибині 800 м, максимальна глибина 2000 м. Запаси газу – 2,5–3 трлн куб. м, можливі поставки – до 10 млрд куб. м газу на рік.

3. З Алжиру в Іспанію. Трубопровід має довжину 1620 км. Початкова вартість становила 2,3 млрд дол., пропускна здатність 12 млрд куб. м природного газу на рік. Можливе розширення системи – новий газопровід Medgaz між Алжиром і Іспанією по дну моря, має довжину у 210 км, із пропускною здатністю до 8 млрд куб. м газу на рік.

4. «Південний потік» – 2446 км, 4 нитки по 15,58 млрд куб. м, з них по морю 900 км, глибина – до 2250 м. Запаси газу Туркменістану, півдня Росії та Ірану – понад 50 трлн куб. м.

5. Nabucco – магістральний газопровід довжиною 3300 км із Туркменістану й Азербайджану в країни ЄС, насамперед Австрію й південну Німеччину. Проектна потужність – 26–32 млрд куб. м газу на рік. Остання проектна вартість – 14 млрд євро.

Хоча слід наголосити, що об'єднання О. Хайтуном в одну ресурсну базу «Південного потоку» запасів газу Туркменістану, півдня Росії та Ірану є некоректним, оскільки ці країни-виробники природного газу конкурують між собою за європейський ринок.

Очевидно, зазначав О. Хайтун, що маршрути з Африки до південних країн Європи менші за протяжністю, а умови прокладання на морському шельфу у них кращі, ніж у їх головного конкурента – «Південного потоку». Переваги Nabucco – він проходить сушею, що дає змогу провадити відбір газу практично по всьому його маршруту через Південно-Східну Європу. Ці та деякі інші системи газової енергетики забезпечують природним газом різні регіональні групи: якщо російський газ постачається головним чином у країни Центральної й Східної Європи, те африканський імпортується Іспанією, Італією, Португалією й південними районами Франції. Можна вважати, що з урахуванням розвитку світового ринку скрапленого природного газу (СПГ), що включає поставки з Катару й США, потреби

континенту задовольнятимуться практично повністю, вважав О. Хайтун. У цілому конкуренція постачальників природного газу на сьогодні не надто сильна, однак з нарощуванням транспортних потужностей і зростанням реекспорту газу в центральноєвропейські країни північноафриканський газ завдяки його дешевизні, очевидно, буде витіснити російський газ з деяких регіональних ринків. Так, наприклад, Хорватія відмовилася продовжувати контракт із «Газпромом» та імпортує газ із Алжиру транзитом через Італію та Словенію.

Як бачимо, ще кілька років тому, коли ціни на міжнародних газових ринках були значно вищі, ніж вони очкуються найближчими роками, деякі російські експерти визнавали, що прототип «Турецького потоку» – «Південний потік» поступався на європейському ринку цілому ряду інших магістральних газопроводів за своєю конкурентоспроможністю. Тому навіть із цих позицій очікувати на значну економічну ефективність розрекламованого Росією нового інвестиційного проекту «Турецький потік» не варто.

До того ж останнім часом значно зросла активність Азербайджану в реалізації транснаціонального проекту «Південний газовий коридор» (ПГК). По «Південному газовому коридору» азербайджанський газ із родовища «Шах-Дениз» буде поставлятися транзитом через Грузію в Туреччину й далі у Європу. У ЗМІ повідомляється, що Туреччина й Азербайджан уже розпочали будівництво газопроводу ТАНАП, а відповідний договір з Болгарією вже підписано. Це означає, підкреслюється в ЗМІ, що один із членів команди Nabucco вже є членом ТАР. У перспективі через території Румунії, Угорщини й Австрії азербайджанський газ може бути виведений на ринки Центральної Європи. Азербайджан зобов'язався реалізувати проект ТАНАР, що є першою частиною ПГК, до 2018 р., а проект ТАР – до 2020 р. За оцінками фахівців, Азербайджан здатний щорічно поставляти 16 млрд куб. м газу до Європу з наступним збільшенням обсягів до 20 млрд куб. м. У разі, якщо до проектів «Південного газового коридору» приєднається Туркменістан (а ця держава вже неодноразово висловлювала такі наміри), то, як зазначає Надзвичайний і Повноважний Посол України в Турецькій Республіці С. Корсунський, поставки газу до Європи, насамперед Південно-Східної Європи, за цим можуть подвоїтися й навіть потроїтися. І це при тому, що сукупне споживання газу на Балканах і на півдні Європи нині не перевищує 30 млрд куб. м (приміром, у Греції — 3,6 млрд куб. м, у Болгарії — 2,6 млрд куб. м), і цей газ поставляється по наявних транспортних магістралях. До того ж споживання газу на Балканах навряд чи в перспективі зростатиме швидше, ніж в інших регіонах Європи. А «Газпром» надумав будувати «Турецький потік» в умовах, коли у Європі вже найближчим часом стануть до дії три нові термінали з прийому скрапленого газу загальною потужністю 10 млрд куб. м.

Таким чином виникають цілком обґрунтовані сумніви в економічній ефективності «Турецького потоку» як постачальника газу до Південно-Східної Європи й навіть Туреччини. А висловлена європейцям головою

«Газпрому» О. Міллером пропозиція закуповувати російський газ на кордоні Туреччини та Греції з його подальшим транспортуванням до споживачів означатиме зростання вартості газу для європейців через збільшення відстані його доставки порівняно з існуючою нині. Така стратегія постачальника газу може бути реалізована за умов значного дефіциту газу на ринку, та й то лише якщо продавець газу має альтернативні ринки збуту свого товару й достатні запаси фінансових ресурсів на період імовірного скорочення обсягів продажу своєї продукції. Але тепер і у Європі, і в Росії якісно інша ситуація.

Так, однією з новацій енергетичної політики ЄС у сфері диверсифікації джерел поставки газу є відповідна орієнтація європейців на США. Так, єврокомісар з питань зміни клімату й енергетики М. Аріас Каньете заявив, що головним енергетичним союзником Європи є США й необхідно вивести трансатлантичне партнерство на новий рівень. Він додав, що необхідно подумати про вільну торгівлю газом через Атлантику. «Енергія повинна бути ключовою частиною обговорення трансатлантичного партнерства. Наш трансатлантичний енергетичний підхід повинен бути вбудований у нашу нову угоду, ми повинні просувати загальні стандарти для енергетичного сектору, і ми повинні мати газ, що вільно продається через Атлантику», – зазначив єврокомісар з питань зміни клімату й енергетики, додавши, що Європа не зможе стати незалежною «за одну ніч». Політики поставок газу зі США до ЄС на спільній конференції з державним секретарем США Д. Кері в січні цього року підтримала й верховний представник ЄС з іноземних справ і політики безпеки Ф. Могеріні.

У Росії розуміють, що як альтернативу російському газу США просувають ідею постачання до Європи свого скрапленого природного газу (СПГ). І до того ж європейці підтримують ці плани. Однак, на думку деяких російських експертів, реалізувати цю ідею буде не так уже й просто. «Американці можуть робити заяви про постачання Європи своїм СПГ із прицілом на досить віддалене майбутнє, – сказав керівник Центру проблем енергетичної безпеки Інституту США і Канади РАН А. Корнеєв. – Протягом найближчих п'яти-шести років такі поставки практично нереальні. Для цього необхідна дуже дорога інфраструктура: по-перше, криогенні танкери водотоннажністю не менше 300 тис.; по-друге, відповідне портове обладнання». За словами науковця, США почали будівництво терміналів для навантаження й розвантаження СПГ, але з початком рецесії роботи були заморожені. Коштів, щоб відновити й швидко завершити будівництво, на його думку, немає ні в США, ні у Європі. «Крім того, у США газ іде на задоволення власних потреб, а частина його експортується до Канади, і особливих надлишків поки не очікується. Проблема й у низьких цінах на газ. За торішніх високих цін це було б можливо, тому що було більш прибутково поставляти газ за кордон, ніж споживати усередині країни. При нинішніх цін експорт СПГ до Європи американцям не вигідний», – вважає А. Корнеєв.

Однак, на думку відомих українських експертів нафтогазового ринку С. Сапегіна та Г. Рябцева, згортання «сланцевої революції» у США очікувати не варто. А наповнення американського ринку власними вуглеводнями

стимулюватиме експортерів переорієнтовувати поставки своєї продукції зі США на Азію та Європу. Дійсно, поки важко достеменно оцінити, якою мірою американський газ у Європі зможе в майбутньому замінити російський. Однак будь-які масштаби такої заміни негативно впливатимуть на перспективи реалізації проекту «Турецький потік».

Причому, як зазначає експерт з енергетичних питань і колишній радник прем'єр-міністра Словаччини у 2010–2012 рр. К. Хірман, «аби європейський покупець продовжував купувати хоча б нинішній обсяг російського газу, цей газ повинен бути максимально доступний і вигідний, як за ціною, так і за логістикою. Це непросте завдання, у тому числі й для української транзитної системи. Для його виконання українська газотранспортна система повинна бути інтегрована у європейську як технічно, так і в рамках європейського законодавства. Одним з результатів цього має стати максимальна синхронізація роботи і поглиблення співпраці «Укртрансгазу» і словацької Eustream. Тільки тоді стане можливою найбільш ефективна відповідь на нову стратегію «Газпрому». Цією відповіддю будуть максимально вигідні – як з точки зору фінансів, так і за надійністю – умови для європейських газових трейдерів щодо транзиту в ЄС газу, купленого на українсько-російському кордоні. З іншого боку, Україні необхідно поглибити реверсні поставки газу з ЄС, а Словаччині – реалізувати заявлені плани щодо об'єднання з газотранспортними системами Румунії та Болгарії, створивши тим самим єдину транзитну систему в Центральній Європі».

Таким чином є вагомими підстави вважати, що реалізація нинішньої енергетичної стратегії ЄС дасть змогу цій організації належним чином підготуватися до спроб Росії реалізувати проект «Турецький потік». Отримання газу від інших (крім Росії) його постачальників, а також розгалужена система європейських газопроводів створює хороші технічні передумови для заміни в межах Європейського Союзу, у разі появи такої необхідності, до 2019 р. тих обсягів газу (близько 49 млрд куб. м, тобто за винятком потреб Туреччини), які Росія планує постачати до Європи через «Турецький потік».

Певні проблеми економічного й організаційного характеру можуть виникнути в ЄС при розробці та впровадженні механізмів функціонування Енергетичного союзу. Зокрема, це стосується механізму визначення та функціонування єдиної для всіх членів Енергетичного союзу ціни на імпортований газ. Однак досвід життєдіяльності ЄС дає підстави вважати, що це питання до 2019 р., коли Росія погрожує припинити транзит свого газу до Європи територією України, буде вирішено.

Водночас варто згадати, що свого часу російські ЗМІ регулярно повідомляли про підтримку «Південного потоку» в різних країнах Європи. Що ж стосується проекту «Турецький потік», то з держав-членів ЄС поки на його підтримку, судячи з повідомлень ЗМІ, висловилася лише Угорщина. Так, міністр закордонних справ Угорщини П. Сійярто заявив, що буде вести переговори з іншими країнами південно-східної Європи (Грецією, Македонією і Сербією) про можливість імпортувати російський газ для своїх

країн за рахунок поставок по «Турецькому потоку», передає Reuters. «Ми чекаємо остаточних результатів оцінки цього проекту Туреччиною і хотіли б якомога швидше почати переговори про постачання хоча б частини газу в центральну Європу з Туреччини», – заявив угорський міністр під час спільної прес-конференції з турецьким колегою М. Кавусоглу в Анкарі наприкінці січня цього року.

Щоправда, вважати це висловлювання офіційним, а тим більш остаточним, рішенням угорської влади не можна. Показово, що прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан 13 лютого заявив, що Угорщина не повинна укладати з Росією нову довгострокову угоду на імпорт газу у зв'язку з непередбачуваністю світових ринкових цін. В. Орбан сказав, що неможливо передбачити, якою буде «розумна» вартість газу протягом наступних 2–3 років. «Отже, ми не повинні брати на себе довгострокові зобов'язання, хоча старий контракт закінчується і нам доведеться і завтра обігрівати угорські домогосподарства», – сказав він в ефірі державного радіо. Термін дії нині чинної довгострокової газової угоди Угорщини з Росією закінчується в цьому році.

Тому цілком логічно, що за таких обставин Угорщина поки не братиме на себе якихось серйозних офіційних зобов'язань щодо участі в реалізації нового російського проекту «Турецький потік». А відповідні заяви угорських посадовців, на кшталт наведеної вище, є нічим іншим як політичними жестами, що, імовірно, мають продемонструвати власним виборцям і міжнародній аудиторії самостійність нинішньої угорської зовнішньої політики, однак не містять у собі якихось чітких правових зобов'язань.

Вельми стійким прибічником «Південного потоку» була і, мабуть, певною мірою залишається Болгарія. Про це в грудні минулого року заявив прем'єр-міністр країни Б. Борисов після перемовин із заступником голови Єврокомісії з М. Шефчовичем. Нагадаємо, що 19 грудня Б. Борисов заявив, що болгарський уряд має намір продовжити роботу над підготовкою «Південного потоку» і видати всі необхідні дозволи для проекту.

З іншого боку варто згадати, що Болгарія виявляє практичну зацікавленість в отриманні газу з Азербайджану через територію Грузії та Туреччини. У ЗМІ повідомляється, що Туреччина й Азербайджан уже розпочали будівництво газопроводу ТАНАП, а відповідний договір з Болгарією вже підписано.

Попри прихід до влади в Греції проросійськи налаштованих політиків, ця країна також поки не зробила якихось серйозних кроків на підтримку реалізації «Турецького потоку».

Також прем'єр-міністр Сербії О. Вучич у першій половині грудня минулого року обговорював питання «Південного потоку» зі своїм російським колегою. Він зізнався Д. Медведєву, що новина про закриття проекту була сприйнята в Сербії з величезним жалем. У відповідь Д. Медведєв поспівчував сербському прем'єру і поскаржився на відсутність розуміння з боку партнерів з ЄС, однак обіцянок давати не став.

Таким чином, проведений аналіз дає підстави вважати, що для окремих країн-членів ЄС, насамперед з Південно-Східної Європи, реальні вигоди від їх членства в ЄС вагоміші за обіцяні Росією вигоди від реалізації «Турецького потоку». Не сприяє участі цих європейських країн у реалізації проекту «Турецький потік» й нинішня невизначеність щодо ймовірного в майбутньому рівня цін на газ на міжнародних ринках. До того ж потенційні європейські клієнти «Турецького потоку» (як їх бачить російська сторона) поки обмежуються суто політичними заявами щодо ухвалених російським посадовцями рішень про зміни в російській політиці з транспортування газу до Європи, однак не поспішають брати на себе будь-які економіко-правові зобов'язання з підтримки реалізації цього російського газотранспортного проекту.

За таких обставин велике значення матиме позиція Туреччини щодо анонсованого російською стороною «Турецького потоку», якій у ЗМІ приділяється доволі багато уваги. Зокрема, наводяться різні висловлювання турецьких посадовців із цього приводу, з тих чи тих питань міжнародного співробітництва Туреччини, у тому числі й у газовій сфері, відповідно подаються доволі численні коментарі. Причому оцінки одних і тих самих подій різними оглядачами іноді вельми різняться між собою, що може свідчити про спробу відповідного цілеспрямованого інформаційно-психологічного впливу на аудиторію з боку відповідних зацікавлених сторін.

Так, на початку грудня 2014 р. голова правління «Газпрому» О. Міллер заявив, що в результаті офіційного візиту В. Путіна Туреччина і Росія домовилися про будівництво морського газопроводу до Туреччини потужністю 63 млрд куб. м газу на рік. При цьому для потреб Туреччини з усього цього обсягу піде близько 14 млрд куб. м, а решта газу буде спрямована на кордон Туреччини та Греції, де буде побудований новий газовий хаб (підземне сховище газу). Він також зазначив, що з цього приводу підписано меморандум про взаєморозуміння з відомою турецькою компанією Botas. За його словами, для спорудження газопроводу через Чорне море до Туреччини буде створено юридичну особу в РФ, засновником якої буде «Газпром». О. Міллер також повідомив, що РФ і Туреччина готові розглянути питання про входження в проект зі спорудження нового газопроводу третіх осіб.

Утім, у середині грудня 2014 р., виступаючи на прес-конференції після зустрічі з главами МЗС Грузії й Азербайджану, голова МЗС Туреччини М. Чавушоглу заявив, що його країна не має наміру міняти своїх орієнтирів в енергетиці й пріоритетним для неї залишається будівництво Трансанатолійського газопроводу (TANAP), а не аналог російського «Південного потоку». Цей проект – частина «Південного газового коридору», на який вирішив зробити ставку Євросоюз, сказав він. Хоча М. Чавушоглу все-таки зазначив, що турецька сторона розгляне й оцінить пропозицію В. Путіна щодо нового газопроводу через територію Туреччини. Він нагадав, що Анкара й Москва підписали меморандум про взаєморозуміння, який передбачає обговорення проекту будівництва газопроводу з Росії в

Туреччину по дну Чорного моря замість «Південного потоку». Після цих обговорень Туреччина дасть свою відповідь, додав М. Чавушоглу. Представник Міністерства енергетики Росії відмовився коментувати для російських ЗМІ позицію турецької сторони. Так само від аналогічних коментарів відмовився і представник «Газпрому».

Наприклад, уже згадуваний вище Надзвичайний і Повноважний Посол України в Турецькій Республіці С. Корсунський наголошує, що Туреччина й Азербайджан уже розпочали будівництво газопроводу ТАНАП, яким 10 млрд куб. м надійдуть у Грецію й далі в Італію через газопровід ТАП. Усі обсяги каспійського газу з родовища «Шах-Деніз-2» вже законтрактовано, інвестиційні рішення прийнято, тендери на поставку труб проведено. Через три роки каспійський газ прийде у Європу. Слід очікувати, і про це представники Азербайджану та Туркменістану заявляли неодноразово, що потужності ТАНАП зовсім не обмежуються 16 млрд куб. м і можуть подвоїтися й потроїтися у разі розробки нових родовищ або приєднання Туркменістану до проекту. Про серйозність цих планів свідчить і серія антиазербайджанських публікацій, що з'явилися останнім часом у російських ЗМІ, – «Газпром», безумовно, всіляко перешкоджатиме збільшенню потужності ТАНАП. А уряд Туреччини відразу ж після візиту В. Путіна однозначно заявив, що ТАНАП є для цієї країни абсолютним пріоритетом. Ця ж позиція була підтверджена під час недавнього візиту в Анкару президента Азербайджану І. Алієва.

Підписаний між «Боташем» і «Газпром» меморандум про наміри – це лише декларація про наміри, за якою «Газпром» зобов'язується провести розвідки – проектні, економічні й екологічні, щоб представити їх турецькій стороні для обговорення можливості подальших кроків.

Директор East European Gas Analysis М. Корчемкін (Росія) у свою чергу впевнений, що позиція Туреччини не помінялася, і меморандум про взаєморозуміння з Росією лише давав підставу для знижки ціни на російський газ, про більше й мови не йшло. За його словами, це підтверджує й заява міністра енергетики Туреччини Т. Йилдиза, який сказав, що турецька сторона не має наміру фінансувати будівництво морської ділянки російського газопроводу. «Ми будемо розраховувати свої видатки для тієї частини труби, яка буде проходити по Фракії [європейська частина Туреччини]. Ми зараз ведемо переговори про спільну компанію для реалізації цього проекту. У нас немає поки ніяких ідей щодо вартості морської частини труби, тому що ми не є учасниками з будівництва морської частини», – заявив Т. Йилдиз.

«Газпрому», як і раніше, не вистачає коштів для будівництва «Південного потоку» або іншого аналогічного йому газопроводу, вважає М. Корчемкін. І до заяви міністра енергетики Туреччини «Газпром», на його думку, не надто сподівався на турецький варіант. «А заяви Міллера, пов'язані з ризиками, що збільшуються, транзиту газу через Україну, можна пояснити необхідністю зв'язати Ямал з берегом Чорного моря», – пояснив російський експерт, додавши, що в цьому є політична складова. Скоріше за все, замість

«Південного потоку» не буде побудовано нічого, і ситуація залишиться як раніш, вважає М. Корчемкін. Навіть якби альтернативний «Південному потоку» маршрут був підтриманий другою стороною, для «Газпрому» було б не вигідно міняти дешевого транзитера – Україну – на дорогого – Туреччину, упевнений експерт.

Водночас інший російський експерт, партнер консалтингової компанії RusEnergy, М. Крутіхін з приводу «Турецького потоку» вважає, що пропозиція замінити український транзит турецьким виглядає не надто адекватною. За його словами, «турки, не раз демонстрували своєрідний підхід до послуг із транспортування чужого газу – скажімо, іранського або азербайджанського – через свою територію, наполягаючи на схемі придбання цього газу з наступним його перепродажем як турецького».

У середині ж січня цього року в Брюсселі прем'єр-міністр Туреччини А. Давутоглу заявив, що Туреччина зацікавлена, щоб Україна залишалася транзитером російського газу до Європейського Союзу, нагадавши при цьому, Туреччина також отримує російський природний газ через територію України. Водночас він зазначив, що Туреччина, економіка якої зростає, зацікавлена в збільшенні постачання енергоносіїв різними маршрутами, зокрема з Азербайджану та Ірану. Не забув турецький прем'єр-міністр наголосити також на тому, що Туреччина має добрі відносини й високий рівень співпраці, як з Україною, так і з Росією, але відносини з Києвом базуються виключно на засадах територіальної цілісності держави.

Оглядачі ряду вітчизняних й іноземних ЗМІ звертають увагу на те, що росіяни і турки в газовій сфері поки що дійшли згоди лише з двох питань: збільшення «Газпромом» поставок газу через «Блакитний потік» на 3 млрд куб. м на рік, а також зниження ціни газу для Туреччини на 6 % з 1 січня 2015 р. Все інше, за словами В. Путіна, «потребує додаткового опрацювання». Причому в той самий день, коли О. Міллер у середині січня вів переговори з М. Шефчовичем, міністр енергетики і природних ресурсів Туреччини Т. Йилдиз виступив із заявою, що Туреччині поки не вдалося досягти угоди з «Газпромом» про ціну на газ на 2015 р. «Ми провели дві зустрічі з цінами на газ в 2015 р., але поки що без досягнення угоди», – заявив турецький міністр.

На думку К. Хірмана, експерта з питань енергетики й радника з енергетичних питань прем'єр-міністра Словаччини у 2010–2012 рр., «така невизначеність означає, що останні грандіозні плани будівництва трубопроводу до Туреччини можуть зіткнутися з проблемами, вельми схожими з тими, що супроводжували реалізацію “Південного потоку”». Насамперед, це незгода турків віддати “Газпрому” контроль над газопроводами на їхній території. Це і надмірна вартість проекту, а також проблеми, пов'язані з його фінансуванням – за чинних західних санкцій. Відтоді не було жодних фундаментальних змін».

Однак, розглядаючи питання перспектив будівництва «Турецького потоку», варто також згадати про специфіку функціонування турецького газового ринку. Зокрема, за словами міністра енергетики та природних

ресурсів Туреччини Т. Йилдиза, у цій країні протягом зимового періоду потреба в газі впродовж грудня, січня, лютого значно збільшується. У деяких регіонах Туреччини споживання газу влітку та взимку розрізняється у 22 рази. А це означає, що Туреччина може бути зацікавлена в будівництві на своїй території підземних сховищ газу (ПСГ). Тобто в суто економічному плані ті чи ті питання створення хабу – ПСГ на території Туреччини й можуть бути об'єктом російсько-турецького компромісу, пов'язаними з реалізацією проекту «Турецький потік». Хоча, звичайно, цей аспект потребує відповідного аналізу, який, імовірно, і буде здійснюватись у рамках згаданого вище меморандуму про взаєморозуміння підписаного з турецькою компанією Botas.

Таким чином, поки немає ніяких підстав говорити про повну підтримку Туреччиною проекту нового російського газопроводу «Турецький потік».

(Продовження. Завершення у наступному випуску)

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

В Харьковском физико-техническом институте в Пятихатках заместитель Госсекретаря по вопросам международной безопасности США Р. Геттемюллер приняла участие в открытии ядерной установки «Источник нейтронов». На этот проект Америка выделила более 70 млн дол. По данным разработчиков, «Источник нейтронов» – один из путей нераспространения ядерного вооружения. На новой установке смогут производить более 50 медицинских изотопов для диагностики множества болезней, в том числе рака.

Старт эксплуатации состоит из нескольких этапов – строительство, наладка, испытания и физический пуск. Полностью установку введут в работу в марте 2015 г. «Украина приняла решение о вывозе с ее территории высокообогащенного урана. Это нужно для того, чтобы материалы не попали в руки террористов. США, в свою очередь, обязались помочь вывезти высокообогащенный уран, дать Украине низкообогащенный уран и профинансировать строительство установки «Источник нейтронов», – отметила Р. Геттемюллер *(В Харькове открыли уникальную ядерную установку // Главное (<http://glavnoe.ua/news/n203403>)). – 2014. – 7.12).*

* * *

Представники Сумського державного університету взяли участь у першому тренінгу в рамках проекту TEMPUS ALIGN «Досягнення та регулювання балансу між освітніми програмами та кваліфікаційними рамками», що проходив у Левенському католицькому університеті м. Гент (Бельгія). Це – начальник відділу міжнародного співробітництва

К. Кириченко, в. о. завідувача кафедри загальної механіки і динаміки машин факультету технічних систем і енергоефективних технологій А. Загорулько та заступник завідувача кафедри управління факультету економіки та менеджменту О. Древаль.

Серед учасників тренінгу були науковці та управлінці провідних вишів Європи, України, Вірменії та Росії. Під час заходу К. Кириченко представив Сумський державний університет як провідний вищий навчальний заклад інноваційного типу, який поєднує наукову та освітню діяльність, широко впроваджує міжнародне співробітництво в рамках академічної та наукової співпраці з провідними закордонними вищими навчальними закладами, бере активну участь у міжнародних програмах та проектах. Зокрема, СумДУ є учасником проекту TEMPUS INARM «Східноєвропейська кваліфікаційна рамка з напрямів підготовки «інформатика» та «менеджмент», який став базою щодо подальшої участі в проекті TEMPUS ALIGN.

Серед питань тренінгу – якість освіти; результати освітньої діяльності як ключовий момент освітніх програм; методика оцінки освітніх програм з позицій університету, студентів, роботодавців; міжнародна акредитація освітніх програм (*Сумський державний університет <http://sumdu.edu.ua/ukr/news/5894-u-belgiji-mizhnarodna-naukova-spilnota-oznaomilasya-z-osvitnimi-programami-sumdu.html>). – 2014. – 10.12).*

* * *

4–5 грудня КНУ ім. Тараса Шевченка взяв участь у Міжнародній науково-технічній конференції «Системи та мережі трансферу технологій». Організатор конференції – Міністерство освіти і науки України, партнери – Академія технологічних наук, Фундація «Центральноєвропейська Академія навчань та сертифікацій» (CEASC, Польща) та Агентство з інновацій та технологічного трансферу Академії наук Молдови. Конференція відбулася в Національному транспортному університеті.

На пленарному засіданні виступив заступник міністра освіти і науки України, професор М. Стріха. Під час своєї доповіді «Інтеграція України до Європейського дослідницького простору: стан та перспективи» він підкреслив важливість проведення конференції та зазначив, що, незважаючи на неоголошену війну проти нашої країни, організація ефективної роботи з трансферу технологій є пріоритетним завданням МОН України. Незабаром Україна стане повноцінним членом програми «Горизонт 2020», що дасть змогу українським ученим без обмежень брати участь у цій програмі.

З доповіддю «Організації системи трансферу технологій у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» на пленарному засіданні конференції виступив проректор з наукової роботи КНУ професор С. Вижва.

Під час роботи конференції відбулося підписання меморандуму з міжнародного співробітництва Національної мережі трансферу технологій NTTN з Європейською мережею підприємств EEN.

Робота конференції продовжувалась у двох секціях. У секції № 1 «Досвід створення систем трансферу технологій у ВНЗ та наукових установах» виступив старший науковий співробітник КНУ О. Бедюх з доповіддю «Досвід роботи системи трансферу технологій у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка в 2014 році».

Також у рамках конференції відбувся круглий стіл «Практичні аспекти участі університетів в Європейській мережі підприємств EEN», де виступили представники університету.

За результатами роботи було прийнято резолюцію, де підтримується інтеграція NTTN у мережу EEN, затверджено пропозицію щодо підтримки з боку МОН України роботи центрів трансферу технологій ВНЗ України та, зокрема, затверджено пропозицію від КНУ ім. Тараса Шевченка щодо спрощення процедури трансферу технологій нерезидентам України (*НДЧ Київського національного університету імені Тараса Шевченка (http://science.univ.kiev.ua/news/official/1942/). – 2014. – 8.12).*

* * *

3 декабря 2014 г. в отеле «Кемпински Бадамдар» при совместной организационной поддержке Фонда развития науки (ФРН) при президенте Азербайджанской Республики, Министерства связи и высоких технологий состоялось заседание министров по науке и технологиям стран-членов Организации черноморского экономического сотрудничества (ОЧЭС).

В рабочей группе Организации черноморского экономического сотрудничества (ОЧЭС) по сотрудничеству в области науки и технологий (Organization of the Black Sea Economic Cooperation – BSEC, Working Group on Cooperation in Science and Technology) Азербайджан с 1 июля 2014 г. в течение двух лет будет функционировать как координатор страны. Высшим органом ОЧЭС является Совет министров иностранных дел, а работу по координации стран-членов будет организовать Постоянный секретариат организации в Стамбуле. Фонда развития науки (ФРН) при президенте Азербайджанской Республики в течение двух лет от имени Азербайджана будет координировать деятельность рабочей группы Организации черноморского экономического сотрудничества (ОЧЭС) по сотрудничеству в области науки и технологий.

В ходе работы высокоуровневого заседания был обсужден план деятельности по сотрудничеству в области науки и технологий на двух- и четырехлетний сроки, и другие вопросы. В рамках заседания был рассмотрен и утвержден двухлетний план деятельности Фонда развития науки. В мероприятии, проведенном под председательством министра связи и высоких технологий Азербайджанской Республики, академика А. Аббасова, приняли участие делегации из стран-членов ОЧЭС – Азербайджана, Турции, Сербии, Румынии, Болгарии, Греции, Молдовы, России, Украины и др.

В плане деятельности нашли свое отражение такие вопросы, как укрепление двустороннего сотрудничества, повышение внимания к

инновациям, исследовательским инфраструктурам, кадровому потенциалу, в особенности, молодым исследователям, организация летних школ, активизация деятельности сетей по информационному обмену, исследованиям и развитию, активное участие в международных рамочных программах, реабилитация проектных фондов и др. (*Институт Информационных Технологий НАНА (Национальная академия наук Азербайджана)* (<http://www.science.gov.az/ru/news.php?id=6539>). – 2014. – 4.12).

* * *

14–15 грудня в м. Варшава Республіки Польща проходила тристороння зустріч Асоціацій ректорів університетів Польщі, Німеччини та України. Захід організували Конференція ректорів академічних шкіл Польщі, Конференція ректорів Німеччини і Спілка ректорів вищих навчальних закладів України за підтримки Міністерства науки та вищої освіти Польщі і Федерального міністерства освіти і наукових досліджень.

Вітчизняні заклади вищої освіти представляла делегація Спілки ректорів ВНЗ України у складі президента Спілки, ректора Київського національного університету ім.Тараса Шевченка Л. Губерського, першого віце-президента Спілки, ректора національного педагогічного імені М. П. Драгоманова В. Андрущенка, ректора Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна В. Бакірова, проректора Київського національного університету ім. Тараса Шевченка П. Беха, ректора Національної металургійної академії України О. Величка, ректора Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки І. Коцана, ректора Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича С. Мельничука, ректора Національного університету біоресурсів та природокористування України С. Ніколаєнка, ректора Київського університету ім. Бориса Грінченка В. Огнев'юка, голови Громадської ради при МОН України Г. Усатенко і ректора Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» М. Згуровського.

Під час зустрічі відбулися сесійні засідання, на яких обговорено стан вищої освіти в Україні, Польщі та Німеччині, проаналізовано нещодавно прийнятий Закон України «Про вищу освіту», зосереджено увагу на міжнародному співробітництві у сфері вищої освіти (інституційні стратегії, приклади позитивної практики, потреби, фінансування) та зміцненні співпраці між ВНЗ цих трьох держав. Щодо останнього, то говорилося про можливість розширення співробітництва в галузі викладання та досліджень, написання спільних грантів у рамках програми ЄС «Горизонт 2020», інтеграцію українських ВНЗ у європейський інтелектуальний простір, проекти Фондації польських ректорів та створення консалтингової групи підтримки тристоронньої німецько-польсько-української співпраці у сфері вищої освіти.

15 грудня було підписано Угоду про співпрацю між Спілкою ректорів вищих навчальних закладів України і Конференцією ректорів Німеччини (важливу місію виконали президент Спілки ректорів ВНЗ України, професор Л. Губерський і віце-президент Конференції ректорів Німеччини Джоана-Елеонора Вебер). У рамках Угоди передбачено стимулювання і координація співпраці вищих навчальних закладів України і Німеччини; здійснення діяльності, спрямованої на створення ефективної та інтегрованої системи народної освіти; розвиток вищої освіти, науки і культури в країні й закордоном; представлення завдань вищої освіти і науки та загальних інтересів ВНЗ; здійснення діяльності, скерованої на формування європейського освітнього і наукового простору; написання спільних грантів у рамках програми Європейського Союзу «Горизонт 2020» (*Міністерство освіти і науки України (<http://www.mon.gov.ua/ua/regionalnews/41931-polsko-ukrayinsko-nimetska-zustrich-u-varshavi>). – 2014. – 18.12).*

Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності

Минуло 25 років від часу створення Карпатського інженерно-екологічного центру (КІЕЦ). Це був один з перших в Україні осередків вивчення стану навколишнього середовища, оцінки впливу на довкілля промислових об'єктів та інших техногенних чинників. І державна значущість цієї установи виявилася не тільки у проведенні актуальних екологічних досліджень, на які в далекому 1989-му саме визріло соціальне замовлення. КІЕЦ став і рушієм своєрідної екологізації суспільства на Івано-Франківщині, тим зародком, з якого поступово розвинулася мережа профільних наукових та навчальних установ.

Директор Карпатського інженерно-екологічного центру, доктор геолого-мінералогічних наук, професор Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу О. Адаменко:

1992 р. на базі КІЕЦ створили державний інститут екологічного моніторингу (ІЕМ), який функціонував у системі Академії технологічної кібернетики України. Це була нова юридична особа. КІЕЦ став структурним підрозділом ІЕМ. Якщо малі проекти ми ще реалізовували силами центру, то до виконання більших залучали потенціал усього інституту. 1995 р. на основі ІЕМ відкрили в Технічному університеті нафти і газу інститут екологічної безпеки і природних ресурсів як структурний підрозділ ВНЗ. Оскільки ректор тодішнього державного ІФТУНГ Є. Крижанівський усіляко сприяв нашим ініціативам, то відкрили в університеті й кафедру екології. Таку ж кафедру, до речі, 1998-го відкрили в рамках КІЕЦ і в Галицькій академії.

Якщо інститут займався науковими вислідами, то кафедра – підготовкою фахівців з екології. Тепер щороку випускаємо лише в ІФНТУНГ 45–50 екологів. Не лише спеціалістів, а останніми роками – і магістрів. Випускники паралельно з навчанням у ІФНТУНГ проходять підготовку і в

Краківській гірничо-металургійній академії ім. С. Сташиці й отримують у підсумку два дипломи – український і польський, чинний у всіх країнах ЄС.

Обґрунтували новий напрям у сфері природничих дисциплін, що дістав назву «Землелогія». Це синтез усіх наук про Землю – від тих, що вивчають її походження та розвиток, до тих, які досліджують стан довкілля та розробляють заходи зі збереження й захисту середовища проживання людей від природних і техногенних шкідливих впливів.

Розробили також новий науковий напрям в екології – «Конструктивну геоекологію», покликану не тільки діагностувати стан довкілля, а й пропонувати конкретні шляхи запобігання негативним змінам у ньому. Ученими з'ясовано, що і глобальні, і локальні зміни земного клімату протягом цього періоду відбувалися з певною періодичністю. Приміром, виокремили в тій траєкторії 19 великих циклів, які відповідали Галактичним рокам, довжиною 225–250 мільйонів літ кожен та безліч менших – аж до тисяч, сотень та десятків років. Завдяки співпраці з Пулковською обсерваторією (Санкт-Петербург, Росія) відомості про паводки протягом останнього тисячоліття, а точніше – із 791 року, почерпнули навіть з давньоруських літописів, які там зберігаються.

Таке фундаментальне відкриття прислужилося у практичній науковій площині – у роботі недавно створеного на базі ІЕІ Дністровського протипаводкового полігону (ДППП). ДППП було створено в с. Маріямполі Галицького району 2012 р. завдяки зусиллям ректора ІФНТУНГ професора Є. Крижанівського. Його проект як один із проектів розвитку місцевого самоврядування виграв грант Кабінету Міністрів у сумі мільйон грн. У результаті перших досліджень на полігоні створили автоматизовану інформаційно-вимірювальну протипаводкову систему, яку передали в розпорядження Держагенції з водних ресурсів, накреслили карти екологічного ризику затоплення територій внаслідок можливих повеней того чи іншого масштабу – для Державної служби надзвичайних ситуацій. А також передали органам місцевого самоврядування – територіальним громадам шести районів області рекомендації з налагодження системи захисту від паводків.

Обґрунтовано різні моделі ймовірного затоплення долини Дністра, детально розписали й показали на схемі, що, де й коли потрібно робити, якщо рівень ріки підніметься чи то лише на метр-другий, чи й значно вище. На думку вчених, рішення про дозвіл на добування сланцевого газу в тих місцях області, які розташовані в межах Олеської площі, приймали без урахування думки екологів. Свердловини з розробки сланців планують закладати нерідко саме в акваторії головної водної артерії регіону. Тож існує загроза, що в разі розливання Дністра велика вода не лише понищить дороге обладнання компанії, яка візьметься за той промисел, а й завдасть довкіллю чималої шкоди ще й техногенного характеру. А те, що повені неминучі, що їхня повторюваність – явище закономірне, що до них треба бути завше готовими, вчені довели.

В академічному видавництві «Ламберт» у місті Саарбрюккені (Німеччина) побачила світ книжка «Конструктивна екологія». Цю монографію німецькі партнери скомпонували на основі моєї доповіді «Технологія екологічних досліджень», яку знайшли в інтернеті. Вихід друком цієї праці – то своєрідний прорив прикарпатської екологічної школи на європейські терени, міжнародне визнання діяльності, як дарунок до 25-ліття КіЕЦ.

В усьому світі ведуть таку, сказати б, екологічну розвідку місцевості перед тим, як будувати підприємство чи туркомплекс. Свідчення того – «Конструктивну екологію» нині розповсюджують по всій Європі. І лише в Україні тим не переймаються. Свого часу, коли вчені виконали проект ТАСіS з рекреації гори Говерли, то за їхніми рекомендаціями облдержадміністрація вжила було заходів, згідно з якими на вершину пропускали не більше 200 відвідувачів на день.

В ювілейному доробку прикарпатських екологів, а точніше наукової школи «Рациональне використання та захист природи» професора О. Адаменка, у якій підготовлено семеро докторів, 18 кандидатів наук, – також розробка принципів збалансованого використання природно-ресурсного потенціалу прикарпатського краю, архітектурно-ландшафтного ескізу для проекту створення на Богородчанщині Старунського геодинамічного полігона та водночас міжнародного еколого-туристичного центру «Парк Льодовикового періоду», який в разі втілення в життя може стати неабияким наповнювачем обласного й місцевих бюджетів, і чимало іншого. Власне, ці напрацювання нині демонструють у фойє інженерно-екологічного інституту ІФНТУНГ – експозицію із 40 стендів О. Адаменко створив за рахунок власних коштів із президентської стипендії, яку отримував упродовж 2013–2014 рр. (*Адаменко О. Чи доведеться рятувати Карпати? / Записав В. Мороз // Галичина (<http://www.galychyna.if.ua/publication/society/chi-dovedetsja-rjativati-karpati/>). – 2014. – 18.12).*

* * *

Науковий парк «Київська політехніка» було створено у 2007 р. Це форма організації науково-інноваційного процесу, яка сприяє комерціалізації високотехнологічних розробок. Тобто науковці створюють розробку, яка може зацікавити представників влади або бути корисною для бізнесу. Для того, щоб запровадити її у виробництво, потрібні інвестори. Одним із завдань наукового парку є пошук інвесторів, а також розробка інноваційних проектів, які користуватимуться попитом.

Науковий парк «Київська політехніка» було створено саме для того, аби скоординувати місцеву владу, бізнес і науковців. За сім років розроблено понад 150 високотехнологічних продуктів з високим соціальним та економічним ефектом. Це всеукраїнський проект, до якого залучено науковців, аспірантів та студентів-дипломників. Від участі в ньому отримують дивіденди всі сторони: інвестори мають гарантію високої

технологічності та рентабельності розробок. Також ні для кого не секрет, що генерація нових ідей – сила, яка допомагає бізнесу розвиватися. Науковці отримують кошти на реалізацію своїх задумок. А студенти мають можливість долучитися до наукової роботи, отримати прекрасну практику», – розповів «Хрещатику» директор з інтелектуальної власності Наукового парку «Київська політехніка» Я. Кологривов.

Учасники наради-презентації у виставковому залі інноваційних розробок могли побачити такі соціально значущі розробки, як Techno Eyes – унікальний пристрій, який допомагає орієнтуватися незрячій людині без допомоги поводиря. Або автоматизовану систему «Школа», яка дасть можливість автоматизувати процеси управління навчальним закладом та передачу звітної документації між школами й органами управління освітою.

А ще – електронний студентський квиток, який забезпечить власникові можливість користуватись пластиковою картою, що посвідчує особу та дає пільги на проїзд у транспорті.

У зв'язку з нинішньою ситуацією, яка склалася на Сході України, низка розробок має військове призначення. Так, безпілотний літальний апарат завдяки низькому рівню шуму є малопомітним; також він простий у транспортуванні й має оптимальні розміри. На цьому тижні вже завершується випробування безпілотника, і МО України планує закупити у нас десять таких літаків. Виробництво цих літальних апаратів планується розпочати на київському заводі «Меридіан» ім. С. П. Корольова.

Інша розробка – металокерамічні рентгенівські трубки. У кожній лікарні є рентген-апарати, у яких використовуються недовговічні скляні трубки російського виробництва. Трубки, які ми плануємо запропонувати, є більш якісними, та найголовніше – вони власного виробництва.

За його словами, наразі бійці АТО мають великі проблеми з питною водою. Транспортувати чисту воду, яку можна вживати без очищення, у зону бойових дій дуже складно. Тому актуальною є розробка очисної установки, що вироблятиме чисту воду вже на місці. Переносна установка для очищення води виглядає як звичайний рюкзак. Має змінні картриджі. Один картридж може виробляти 500 л чистої води. Подача рідини здійснюється ручним насосом. Технологія очищення полягає у знезараженні води з видаленням великих часточок завесі та остаточних органічних забруднень і тонкого очищення. Тобто навіть якщо воду з болота пропустити через таку установку, вона не зашкодить здоров'ю. Використовувати цей пристрій можна скрізь, де є проблеми з питною водою.

«Волонтери вже закупили декілька таких установок, і вони наразі допомагають нашим військовим, за що бійці дуже вдячні науковцям», – підсумовує Т. Нижник, науковий співробітник НТУУ «КПІ» *(Золотько Я. Високотехнологічні розробки — на допомогу бійцям АТО: У столиці відбулася нарада-презентація досягнень НТУУ «КПІ» та Наукового парку «Київська політехніка» // Хрещатик (http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/4589/art/1418935722.html). – 2014. – 19.12).*

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

В Херсонском национальном техническом университете на протяжении трех лет будут созданы опытные многокоординатные станки нового поколения. Более миллиона гривен выделяет Минобразования Украины на реализацию проекта, который может стать настоящим прорывом как в отечественном машиностроении, так и в оборонной промышленности механизмы позволят применять в изготовлении отдельных деталей и целых производственных комплексов технологии порошкового покрытия, обработки давлением и сыпучими материалами. И при такой обработке, существенно увеличивающей прочность и долговечность, добираться даже до тех участков изделия, куда человеческая рука или обычный манипулятор проникнуть физически не в состоянии.

Новый проект – результат совместного 15-летнего труда большого коллектива из представителей разных научных школ. Разработка принципов комплексного применения целого ряда новых технологий стала темой для пяти монографий, трех кандидатских и одной докторской диссертаций. Их изучали, а затем поэтапно апробировали на производственных предприятиях такие талантливые ученые, как Ю. Розов, И. Селиверстов, С. Русанов, Ю. Бардачев, киевский доктор наук Ю. Кузнецов, – комментирует доктор технических наук, профессор кафедры основ конструирования ХНТУ Д. Дмитриев. На базе лабораторий Национального технического университета Украины (Киевского политехнического института) мы сообща создали несколько опытных моделей станков – как уменьшенных, так и в натуральную величину, так что реализация многообещающего проекта уже в разгаре (*Дорофеев В. Миллион на прорыв в науке // Новый день (<http://www.newday.kherson.ua/component/content/article/2-politika/2386-million-na-proryv-v-nauke.html?directory=1>). – 2014. – 11.12).*

* * *

У ПолтНТУ відбулося пленарне засідання VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми й перспективи розвитку академічної та університетської науки».

Доказом актуальності напрямів розвитку університетської та академічної науки є масштабність заходу: крім Полтавського національного технічного університету ім. Юрія Кондратюка серед організаторів конференції – 15 установ Національної академії наук України: Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Інститут біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, Інститут газу НАН України, Інститут геологічних наук НАН України, Інститут гідромеханіки НАН України, Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України, Інститут загальної та неорганічної хімії ім. В. І. Вернадського,

Інститут проблем природокористування та екології НАН України, Інститут проблем ринку та економічно-екологічних досліджень НАН України, Інститут проблем математичних машин і систем НАН України, Інститут проблем міцності ім. Г. С. Писаренка НАН України, Інститут фізики напівпровідників ім. В. Є. Лашкарьова НАН України, Північно-Східний науковий центр НАН України та МОН України та Полтавська гравіметрична обсерваторія Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна.

З 2007 р. Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка співпрацює з Національною академією наук України. За ці роки було досягнуто значних результатів, і ефективність такої співпраці відзначають як члени Академії наук, так і керівництво університету.

Під час роботи пленарного засідання учасники конференції ознайомилися з науковими результатами, які отримані під час досліджень, а також із кращими розробками провідних учених університету. Були презентовані здобутки Полтавського територіального відділення малої академії наук України та представлена діяльність Національного контактного пункту ПолтНТУ програми «Горизонт-2020», як шлях досліджень та інноваційного розвитку для академічної й університетської науки. У кінці засідання ректор ПолтНТУ, професор В. Онищенко представив звіт про виконання умов угоди від 19 жовтня 2007 р. про співробітництво між Національною академією наук України та Полтавським національним технічним університетом ім. Юрія Кондратюка. Підсумки і перспективи співпраці ПолтНТУ та установ НАН України були окреслені віце-президентом Національної академії України, академіком НАН України А. Наумовцем.

За результатами роботи конференції були ухвалені рекомендації щодо продовження наукового співробітництва з таких напрямів: проведення спільних наукових досліджень, експериментальних та інноваційних розробок за рахунок державного бюджету та власних надходжень; участь у міжнародних грантах і проектах, зокрема Програмі наукових досліджень і інновацій ЄС «Горизонт-2020» за сприяння Національного контактного пункту ПолтНТУ «Безпечна, чиста та ефективна енергія»; здійснення спільних публікацій за результатами проведених досліджень у виданнях, що входять до міжнародних НМБД; створення центрів спільного користування наукоємним, у тому числі імпортованим обладнанням; проведення спільних наукових конференцій, семінарів, круглих столів та інших наукових заходів з метою обговорення проблем окремих галузей науки, а також із залученням молодих дослідників – членів Малої академії наук України; координація співпраці між НАН України та ПолтНТУ шляхом розроблення річних планів спільної роботи всіх кафедр ПолтНТУ (за напрямом наукових досліджень) та відповідних відділів установ НАН України.

Також президент Малої академії наук України С. Довгий запропонував заснувати премію імені Юрія Кондратюка для Відділення технічних наук Малої академії наук України (*Міністерство освіти і науки України* (<http://www.mon.gov.ua/ua/regionalnews/41844-u-poltntu-vidbulosya-plenarne->

zasidannya-vii-vseukrayinskoyi-naukovo-praktichnoyi-konferentsiyi-problemi-y-perspektivi-rozvitku-akademichnoyi-ta-universitetskoyi-nauki). – 2014. – 17.12).

Енергоощадні технології

Французька консалтингова компанія проведе дослідження з метою оптимізації роботи системи теплопостачання столиці в частині енергозбереження та заміщення природного газу. Відповідний Меморандум про взаєморозуміння між Київською міською державною адміністрацією, консалтинговою компанією SEURECA (Франція) та ПАТ «Київенерго» підписано сьогодні (12.12.2014. – Ред.).

У трьох пілотних районах столиці – Шевченківському, Голосіївському та Оболонському – буде досліджено особливості роботи системи теплопостачання, можливості використання альтернативного палива, наприклад, біомаси, а також проведення заходів енергозбереження. «У результаті цієї спільної роботи на початок 2016 року місто отримає комплекс фахових рекомендацій від європейських експертів, які в подальшому будуть втілені в рамках реалізації міської програми енергозбереження. Лише з урахуванням впровадження кращих європейських практик та залучення довгострокових інвестицій можна говорити про реальні перспективи програм енергозбереження у столиці. Міська влада готова створити умови для конструктивного і відкритого діалогу, який дозволить у результаті досягти оптимізації роботи системи теплопостачання Києва», – повідомив заступник голови КМДА П. Пантелєєв.

Результати дослідження будуть використані ПАТ «Київенерго» для поетапної комплексної реконструкції системи теплопостачання Києва, а також реалізації проектів з використання поновлюваних джерел енергії. «Цей меморандум підтверджує прагнення Франції поділитися досвідом з Україною та інвестувати в заходи заощадження та відновлення енергетики. У рамках дослідження буде розроблено проект комплексної реконструкції системи теплопостачання та котелень у декількох районах міста. Він припускає укрупнення котелень, їх автоматизацію і частковий переклад на альтернативне паливо (біомасу)», – повідомив керівник економічного відділу Посольства Франції в Україні В. Фалькоз.

Фінансування дослідження буде здійснюватися за рахунок коштів гранту французького уряду. Про виділення гранту Надзвичайний і Повноважний Посол Франції в Україні А. Ремі повідомив Київському міському голові В. Кличку офіційним листом.

Консалтингова інжинірингова компанія SEURECA входить до групи VEOLIA ENVIRONNEMENT CONSULTING ENGINEERS (інжинірингове підрозділ групи VEOLIA ENVIRONNEMENT). SEURECA спеціалізується на міжнародних проектах у галузі енергетики, водопостачання, водовідведення та поводження з твердими відходами. Компанія пропонує повний комплекс

консультаційних послуг широкому колу клієнтів: національним урядам, місцевій владі, промисловості та приватним компаніям.

Раніше компанія SEURECA вже проводила подібні дослідження в містах різних країн, у тому числі України (м. Івано-Франківськ) (*Київська міська державна адміністрація* (<http://kievcity.gov.ua/news/19172.html>). – 2014. – 12.12).

Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів

11 грудня в одному з вишів обласного центру відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні педагогічні технології та освітні системи XXI століття», у якій взяв участь науковець, психолог відділу соціально-виховної та психологічної роботи Кіровоградського слідчого ізолятора управління ДПтС України в Кіровоградській області Р. Тараненко.

На заході були присутні науково-педагогічні працівники вищих навчальних закладів, педагоги та психологи-практики, представники громадських організацій, які порушили низку проблемних питань у сучасній освітній галузі.

Р. Тараненко презентував колегам свій новий навчально-методичний посібник «Психофізична профілактика та корекція професійної деформації й вигорання у співробітників пенітенціарної системи», який отримав схвальну оцінку серед наукової спільноти (*Златопіль* (<http://zlatopil.com.ua/all-news/item/2040-kirovohradski-penitentsiarii-vzialy-uchast-v-naukovii-konferentsii>). – 2014. – 15.12).

* * *

Роботи членів Малої академії наук з Олександрії високо оцінили провідні науковці України. Свої розробки молоді науковці представили на місцевому рівні. Юні науковці пропонують роботизувати промислове виробництво, отримувати енергію зі сміття. Винайшли невичерпне джерело електроенергії. Усі ці проекти запатентовані та пройшли випробування. На Всеукраїнському рівні вони вже здобули схвальні відгуки. Тепер молодь шукає спонсорів, аби втілити їх у життя (*Новини Кіровоградщини* (<http://novosti.kr.ua/news/rozrobkami-oleksandrijskikh-rozumnikiv-zacikavilisya-providni-naukovci-vdeo.html>). – 2014. – 15.12).

* * *

Шестнадцать молодых ученых Днепропетровщины получили 600 тыс. грн на реализацию собственных исследований. Сертификаты на получение грантов от 32 до 44 тыс. грн ученым вручили в ходе торжественного подведения итогов трех областных первенств – «Молодые ученые – Днепропетровщине», «Лучший молодой ученый» и «Лучший совет молодых ученых». Такие интеллектуальные соревнования проходят в

області уже п'ятий рік поспіль. В 2014 г. за звання кращих змагалися всього 299 наукових діячів області.

Матеріальні поощрення, які отримали молоді вчені, пойдуть на продовження досліджень або остаточну реалізацію наукових ініціатив. Також за інформацією директора департаменту освіти і науки облгосадміністрації А. Демчика, вчені отримують можливість пройти стажировку за кордоном (*34 канал (<http://34.ua/ru/news/view/51407--molodym-uchennym-dnepropetrovshhiny-dali-600-tys-grn-na-realizaciju-svoih-projektov/>). – 2014. – 18.12).*

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Компанія АББ спільно з Львівською політехнікою відкрила сучасну навчально-наукову лабораторію. Дане обладнання допоможе студентам та фахівцям електроенергетичної галузі вивчати новітні технологічні рішення для побудови, управління та захисту енергомереж, автоматизації промислових підприємств тощо. Лабораторія АББ містить два напрями: «Технічна експлуатація підстанцій та керування електричними мережами» та «Цифрові пристрої релейного захисту та автоматики», інформує прес-служба закладу.

Високотехнологічне комутаційне обладнання, розподільчі пристрої, вимірювальні трансформатори, термінали релейного захисту, елементи та автоматизовані системи керування в цілому, що представлені в лабораторії, використовуються при побудові нових підстанцій та електростанцій, а також при реконструкції діючих на об'єктах основної електричної мережі України, розподільчих мереж та для енергозабезпечення і автоматизації промислових підприємств.

Представлене обладнання АББ на сьогодні встановлене на всіх об'єктах Укренерго, на об'єктах Укргідроенерго, Енергоатому, на об'єктах відновлювальної енергетики, на різних об'єктах у 20 обласних енергопостачальних компаніях України, зокрема, обладнання АББ стало основою автоматизації для Київенерго, Дніпрообленерго, Полтаваобленерго, Чернігівобленерго, Черкасиобленерго та Прикарпаттяобленерго. Наразі починається широке впровадження в мережах Вінницяобленерго для майбутнього створення сучасних диспетчерських центрів, що дозволять підвищити ефективність обслуговування та скоротити витрати. Крім об'єктів енергетики представлене обладнання застосовується на живлячих підстанціях у вугільній, хімічній, нафтопереробній, металургійній, газовій та паперовій промисловості, а також в аеропортах, лікарнях, торговельних та бізнес-центрах, дата-центрах та телецентрах.

Компанія АББ – лідер з технологій для енергетики та автоматизації. Технології АББ дають можливість енергетичним компаніям та промисловим підприємствам підвищувати свою продуктивність, знижуючи при цьому негативний вплив на довкілля. Компанія АББ працює у понад 100 країнах

світу і нараховує близько 145 000 співробітників. В Україні компанія АББ розпочала роботу в 1992 р. Сьогодні в офісах АББ у Києві, Запоріжжі, Львові, Миколаєві та Харкові працюють близько 200 співробітників.

Національний університет «Львівська політехніка» навчає понад 36 тис. студентів за 65 ліцензованими напрямками підготовки. У рамках університету працюють 16 навчально-наукових інститутів, а також ціла низка коледжів та інших навчальних закладів – супутників університету. За різноманітними міжнародними освітніми рейтингами університет постійно входить у чільну п'ятірку найкращих українських вищих навчальних закладів (*У Львівській політехніці відкрито сучасну навчально-наукову лабораторію* // *Львівська газета*(<http://www.gazeta.lviv.ua/news/2014/12/19/37605>). – 2014. – 19.12).

В. Горак, завідувач сектору аналітичної інформації
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, канд. іст. наук

Моніторинг ЗМІ з питань освіти й науки: інформаційно-аналітичний огляд (лютий 2015 р.)

Фінал V Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка.

14 лютого у всіх обласних центрах України та місті Києві відбувся фінальний етап V Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, участь у якому взяли майже 800 учнів загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів, студентів і курсантів ВНЗ України. Мета конкурсу – піднесення престижу української мови та літератури, заохочення учнів і студентів до вивчення рідної мови, підвищення рівня загальної мовної культури.

Конкурсанти виконували творчі завдання, укладені Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Тематика робіт передбачала реалізацію вмінь висловлення думки про культуру, мораль, духовні цінності українського народу, що сприяють об'єднанню, формують почуття патріотизму, оптимізму й віри в щасливе майбуття Української держави.

Перевірка конкурсних робіт відбуватиметься у м. Києві впродовж 2-6 березня (*За матеріалами освітнього порталу*(<http://pedpresa.ua/119846-14-lyutogo-finalnyj-etap-v-mizhnarodnogo-movno-literaturnogo-konkursu.html>). – 2015. – 16.02; *офіційного веб-сайту МОН України* (<http://mon.gov.ua/ua/messages/43932-14-lyutogo---finalniy-etap-v-migenarodnogo-movno-literaturnogo-konkursu-uchnivskoyi-ta-studentskoyi-molodi-imeni-tarasa-shevchenka>). – 2015. – 16.02).

* * *

Прийом дітей до першого класу.

Міністерство освіти і науки України надіслало інструктивно-методичний лист № 1/9-71 від 14.02.2015 р. щодо роз'яснення порядку прийому дітей до загальноосвітніх навчальних закладів, в якому зазначено, що зарахування дітей до першого класу початкової школи ЗНЗ державної та комунальної форми власності (у тому числі ліцеїв, гімназій, колегіумів, коледжів, що містять у своїй структурі школу I ступеня) здійснюється на безконкурсній основі.

Конкурсний відбір може відбуватися лише в спеціалізованих школах (школах-інтернатах), до того ж забороняється перевірка знань із математики, іноземної мови та вмінь із читання й письма.

Дітям, які вступають до першого класу школи I–III ступеня, що обслуговує мікрорайон, де мешкає дитина, не може бути відмовлено в зарахуванні. У випадках, коли кількість заяв щодо вступу дитини до першого класу загальноосвітнього навчального закладу не за місцем проживання перевищує кількість вільних місць, перевага надається тим, чії заяви були зареєстровані раніше *(За матеріалами офіційного веб-сайту МОН України (<http://mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/3561->). – 2015. – 17.02).*

* * *

У Закон України «Про освіту» внесено окремі зміни. Відповідно до них пільговий проїзд учнів, вихованців, студентів та педагогічних працівників, організація та відповідальність за харчування у навчальних закладах державної та комунальної форм власності відбуватиметься згідно рішень місцевих органів влади та передбачатиметься у межах видатків місцевого бюджету.

Держава, натомість, гарантує молоді право на отримання повної загальної середньої освіти й оплачує її здобуття. У статті 35 Закону України «Про освіту» зазначено, що повна загальна середня освіта в Україні є обов'язковою; держава гарантує безоплатне забезпечення підручниками дітей-сиріт, дітей-інвалідів, дітей, позбавлених батьківського піклування та школярів із малозабезпечених сімей, які є учнями загальноосвітніх навчальних закладів *(За матеріалами газети «Урядовий кур'єр» № 25, від 11 лютого 2015 р., с. 7; офіційного веб-порталу ВРУ (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>). – 2015. – 18.02).*

* * *

2 лютого в МОН України відбулася робоча зустріч співробітників департаменту загальної середньої та дошкільної освіти міністерства з науковцями відділу моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України.

Під час зустрічі було обговорено актуальні проблеми розробки та реалізації системи моніторингу якості освіти на різних рівнях; оцінювання

предметної компетентності-здатності учнів основної школи; дослідження результативності навчальної діяльності та ін.

Учасники зустрічі були зацікавлені й іншими питаннями щодо критеріїв оцінювання роботи шкільного вчителя; безбального оцінювання навчальних досягнень учнів із музики й образотворчого мистецтва та безбального оцінювання учнів основної школи на період адаптації до нового навчального закладу *(За матеріалами веб-сайту Інституту педагогіки НАПН України (<http://undip.org.ua/info/2667/>). – 2015. – 23.02; офіційного веб-сайту МОН України (<http://mon.gov.ua/ua/news/43965-tsikaviy-ta-korisniy-dialog>). – 2015. – 23.02).*

* * *

17 лютого 2015 р. у МОН України відбулася прес-конференція «Бізнес і університети: новий етап співробітництва у 2015 р.». Захід організований Центром «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності» за результатами II Національного форуму «Бізнес та університети».

У прес-конференції взяли участь перший заступник міністра освіти і науки *І. Совсун*, керівник Центру «Розвиток КСВ» *М. Саприкіна*, ректор Київського університету ім. Бориса Грінченка *В. Огнев'юк*, директор з технологічної політики «Microsoft Україна» *М. Шмельов*, координатор освітніх програм Центру «Розвиток КСВ» *О. Янковська*, представники засобів масової інформації.

Під час прес-конференції координатор освітніх програм Центру «Розвиток КСВ» *О. Янковська* представила результати II Національного форуму «Бізнес та університети». Зокрема до здобутків належить розробка рекомендації для МОН і ВНЗ та плани провести нові проекти на поточний рік. Серед них: проект із підвищення організаційної спроможності центрів працевлаштування при університетах; програма навчання для ректорів ВНЗ із питань лідерства, стратегії розвитку, управління репутацією, інноваціями тощо; створення Інтернет-порталу «Бізнес і університети: побудова кар'єри».

III Національний форум «Бізнес та університети» заплановано на 22 жовтня 2015 р. *(За матеріалами офіційного веб-сайту МОН України (<http://mon.gov.ua/ua/news/44175-biznes-i-universiteti-noviy-etap-spivrobotnitstva-u-2015-rotsi>). – 2015. – 18.02).*

* * *

Філософсько-українознавчі дисципліни у вищих навчальних закладах України

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» МОН України в листопаді 2014 р. скасувало наказ № 642 від 09.07.2009 р. «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента». Згідно університетської автономії ВНЗ зможуть самостійно визначати перелік обов'язкових предметів для вивчення усіх спеціальностей. Студенти також

матимуть можливість вибору навчальних дисциплін. У зв'язку з цим у багатьох освітян є побоювання, що філософія як наука просто зникне.

3 лютого в Будинку уряду відбувся спільний брифінг віце-прем'єр-міністра – міністра культури *В. Кириленка*, міністра освіти та науки *С. Квіта*, директора Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди *М. Поповича*, ректора Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка *Л. Губерського* та директора Інституту історії України НАН України *В. Смоля* щодо обов'язковості вивчення гуманітарних дисциплін в українських ВНЗ. Під час брифінгу було повідомлено про підготовку, опрацювання та оприлюднення наказу МОН України, який вміщуватиме всі необхідні рекомендації автономним університетам щодо збереження викладання історії, філософії та історії української культури (*За матеріалами газети «Освіта України» № 3-4, від 26 січня 2015 р., с. 11; офіційного веб-сайту МОН України (http://mon.gov.ua/ua/actually/43590-filosofsko-ukrayinoznavchi-distsiplini-u-vischih-navchalnih-zakladah-budut-zberegeeni). – 2015. – 10.02).*

* * *

Сергій Квіт про пріоритети освіти.

Під час прес-конференції 5 лютого 2015 р. у Кіровоградському державному педагогічному університеті імені В. Винниченка *С. Квіт* розповів про **створення Національного агентства з якості освіти** – незалежної від міністерства структури, яка працюватиме за квотовими принципами та принципами професійної незалежності. До складу агентства увійдуть представники університетів, Національної академії наук, студенти й роботодавці.

На прес-конференції міністр освіти і науки також розповів про проблему скорочення кількості ВНЗ. Зокрема зазначив, що на початок 2015 р. ВНЗ в Україні налічувалося 802, а нині їх – 317. До кінця року може лишитися 270. Окрім вищезгаданого, *С. Квіт* відповів і на інші актуальні запитання кіровоградських журналістів: про майбутні реформи в галузі, реалізацію вже прийнятих законів, а також про корупцію в освіті (*За матеріалами офіційного веб-сайту МОН України (http://mon.gov.ua/ua/actually/43686-sergiy-kvit-prioritet--yakist-osviti). – 2015. – 17.02).*

* * *

Візит міністра освіти і науки України до США.

З ініціативи недержавної американської організації, одного з найпотужніших промоутерів України в США – Фонд цивільних досліджень і розвитку (CRDF Global) відбувся візит Міністра освіти і науки України до США.

С. Квіт відвідав кілька наукових закладів та взяв участь у конференціях та дискусіях. Зокрема в Стенфордському університеті (Каліфорнія) він прочитав лекцію на тему: «Реформування українських університетів у період кризи» (*Reforming Ukraine's Universities during Crisis*), на річній конференції Американської Асоціації сприяння розвитку науки (*American Association for*

the Advancement of Science) виступив з доповіддю «Як реформування вищої освіти в Україні принесе користь науці» (*How Reforming Higher Education in Ukraine will Benefit Science*).

Під час візиту до США С. Квіт також провів дискусію для членів Ради з міжнародних справ Північної Каліфорнії (*World Affairs Council of Northern California*) на тему: «Україна: між Росією та Європейським Союзом» (*Ukraine: Between Russia and the European Union*), а також відвідав низку інших закладів й установ Силіконової долини, зокрема штаб-квартиру компанії Intel й університет Берклі (*За матеріалами офіційного веб-сайту МОН України (<http://mon.gov.ua/ua/news/44247-vizit-ministra-osviti-i-nauki-do-ssha>). – 2015. – 24.02.*).

* * *

24 лютого 2015 р. у НАПН України відбулася презентація науково-аналітичної доповіді «Про зміст загальної середньої освіти». Цей громадський проект було започатковано з ініціативи президента НАПН України В. Кременя. Дослідження здійснювали науковці та експерти Інституту педагогіки НАПН, Інституту психології ім. Г.С. Костюка, Інституту проблем виховання НАПН України та Інституту гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзєєва НАМН України.

Головна мета цього проекту полягає у виявленні основних недоліків змісту загальної середньої освіти, спричинених недосконалістю нормативно-методичної документації й рекомендованих навчальних підручників та виробленні на цій підставі пропозицій і рекомендацій щодо їх удосконалення.

Розробники проекту та, відповідно, автори науково-аналітичної доповіді визначили основні завдання проекту:

– оцінити повноту реалізації основних ідей і підходів, закладених в оновлених державних стандартах загальної середньої освіти, встановити їх відповідність світовим тенденціям розвитку змісту освіти;

– з'ясувати, наскільки вдало в навчальних програмах реалізовані концептуальні засади оновлених державних стандартів загальної середньої освіти в редакції 2011 р. (зокрема особистісно орієнтований, діяльнісний і компетентнісний підходи);

– проаналізувати чинні державні стандарти загальної середньої освіти, навчальні плани і програми на предмет їх узгодження між собою;

– проаналізувати текстуальне наповнення шкільних підручників як засобів відтворення змісту освіти щодо їхньої відповідності державним освітнім стандартам і навчальним програмам;

– виявити в змісті освітніх галузей і навчальних предметів дублювання навчального матеріалу і перенасичення його другорядним матеріалом, якого можна позбутися з метою розвантаження змісту освіти;

– виявити можливі порушення санітарно-гігієнічних норм навчального навантаження учнів;

– сформулювати рекомендації щодо вдосконалення змісту загальної середньої освіти та нормативних документів і дидактичних засобів його відтворення.

Доповідь містить п'ять розділів, у яких подається аналіз змісту початкової, базової й повної середньої освіти, містяться результати психологічної експертизи змісту загальної середньої освіти та розкриваються гігієнічні проблеми навчального навантаження школярів.

До кожного підпункту, розділу та наприкінці публікації подаються висновки й рекомендації. Науково-аналітична доповідь містить докладний аналіз стандартів та важливий і актуальний перелік рекомендації, які допоможуть удосконалити зміст загальної середньої освіти (*За матеріалами офіційного веб-порталу НАПН України (http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/527/). – 2015. – 25. 02).*

* * *

Стипендії на навчання в Китайській Народній Республіці.

У рамках двосторонньої угоди між Україною та КНР, із метою розширення співробітництва в галузі освіти, у 2015–2016 рр. Китайська Народна Республіка надає 57 повних стипендій українським студентам для продовження їхнього навчання у КНР за такими освітньо-кваліфікаційними рівнями: бакалавр, магістр, аспірант, стажер.

Згідно з положеннями угоди, МОН України має подати пакет документів кандидатів на навчання в китайських ВНЗ Міністерству освіти КНР до 30 березня 2015 р. На сьогодні вітчизняне Міністерство освіти і науки збирає аплікаційні документи заявників (*За матеріалами офіційного веб-сайту МОН України (http://www.mon.gov.ua/ua/messages/44244-uvaga-ctipendiyi-na-navchannya-v-kitayskiy-narodniy-respublitsi). – 2015. – 24.02; освітнього порталу «Osvita.ua» (http://osvita.ua/abroad/higher_school/46019/). – 2015. – 25.02).*

* * *

У Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського створено Інститут книгознавства. Новостворений науковий підрозділ має продовжити та розвивати діяльність Інституту української книги, що діяв у НБУВ у 1993–2011 рр., а також Українського наукового інституту книгознавства (УНІК) – науково-дослідної установи, що існувала в Києві в 1922–1936 рр. при Народному комісаріаті освіти УСРР.

Діяльність Інституту книгознавства сприятиме активізації розвитку та координації науково-дослідних і науково-прикладних досліджень у галузі книгознавства.

Створення Інституту книгознавства в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського обумовлено, передусім, наявністю у НБУВ основної джерельної бази книгознавчих досліджень та вагомими здобутками співробітників бібліотеки у сфері студіювання книжкової культури та книжкового пам'яткознавства.

До структури новоствореного інституту ввійшли такі наукові підрозділи НБУВ:

- відділ стародруків та рідкісних видань;
- відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій;
- відділ зарубіжної україніки;
- відділ образотворчих мистецтв;
- відділ музичних фондів.

Директором Інституту книгознавства призначено відомого книгознавця, дослідника діяльності УНІКУ, доктора історичних наук, професора *Г. Ковальчук* (*За матеріалами веб-порталу Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського* (<http://www.nbuv.gov.ua/node/1975>). – 2015. – 13.02; *офіційного веб-сайту МОН України* (<http://mon.gov.ua/ua/regionalnews/43998-u-natsionalniy-bibliotetsi-ukrayini-imeni-v.-i.-vernadskogo-stvoreno-institut-knigoznavstva>). – 2015. – 13.02.).

Охорона здоров'я

Аспірантці кафедри внутрішньої медицини післядипломної освіти В. Кмиті присуджене перше місце за наукову доповідь на міжнародному форумі з бронхіальної астми, що відбувся у листопаді в Афінах (Греція). У конкурсі взяли участь 25 молодих науковців з Франції, Іспанії, України, Нідерландів, Греції, Великобританії, Швеції, Туреччини, Єгипту, Росії.

Дослідження представниці СумДУ торкалося теми «Вплив ВсП поліморфізму глюкокортикоїдного рецептора на фенотипові прояви бронхіальної астми» (науковий керівник – професор В. Орловський).

Провідні світові експерти з бронхіальної астми відзначили високий рівень наукової роботи аспірантки СумДУ. В. Кмиті отримала запрошення представити результати своїх досліджень на Міжнародному конгресі Європейської академії алергії та клінічної імунології в м. Барселона, а також здобула грант на стажування в зимовій Європейській школі з алергії та імунології в м. Лез Арк (Франція). Організатор – Європейська академія алергії та клінічної імунології.

Під час форуму відбулися лекції на тему бронхіальної астми та алергії, а також круглі столи з проблем алергопатології (*Сумський державний університет* (<http://sumdu.edu.ua/ukr/news/5851-naukove-doslidzhennya-aspirantki-medinstitutu-sumdu-vidznachene-na-svitovomu-rivni.html>). – 2014. – 4.12).

Наука і влада

Президент України П. Порошенко своїм распоряжением присудил премии молодым ученым. В частности, отмечены харьковские ученые: доцент Национального аэрокосмического университета им. Жуковського

«Харьковский авиационный институт» А. Кондратьев – за работу «Иновационные конструктивно-технологические решения для агрегатов авиакосмической техники из полимерных композиционных материалов»; научный сотрудник Национального технического университета «Харьковский политехнический институт» М. Кириченко, доцент ХПИ И. Федорин и старший преподаватель ХПИ Р. Зайцев – за работу «Разработка физических основ конструктивно-технологических решений новейших приборов оптоэлектроники»; ведущий технолог ПАО «Завод «Южкабель» Т. Антоненко – за работу «Создание пожаробезопасных кабелей различных классов напряжения»; заведующим Института патологии позвоночника и суставов им. Ситенко О. Подгайская – за работу «Бесцементные эндопротезирование тазобедренного сустава в зависимости от формы канала бедренной кости»; сотруднику Национального юридического университета им. Ярослава Мудрого К. Автухову – за работу «Исполнение наказания в виде ареста: современные проблемы организации и правового регулирования» *(STATUS QUO*
(http://www.sq.com.ua/rus/news/vlast/17.12.2014/harkovskie_uchenye_poluchili_prezidentskie_premii/институм/). – 2014. – 17.12).

* * *

Президент України П. Порошенко видав указ про присудження щорічних премій Президента України для молодих учених за цикл наукових праць «Розробка гідро струминних технологій для обробки композиційних матеріалів». Зокрема премії присвоїли:

– В. Дудюку, кандидатів технічних наук, доцентів Кременчуцького національного університету ім. Михайла Остроградського.

– О. Мані, кандидатів технічних наук, доцентів Кременчуцького національного університету ім. Михайла Остроградського.

– М. Хорольській, аспірантові Кременчуцького національного університету ім. Михайла Остроградського *(Молоді вчені Кременчука отримали премії Президента // Новини Полтавщини (<http://np.pl.ua/2014/12/molodi-vcheni-kremenchuka-otrymaly-premiji-prezydenta/>). – 2014. – 17.12).*

* * *

Молоді науковці з Вінницького «політеху» отримали премію Президента. Про це йдеться в Указі глави держави №936/2014 «Про присудження щорічних премій Президента України для молодих вчених 2014 року».

Троє вінницьких науковців отримали грошову відзнаку від Президента за роботу «Розробка імпульсних фазілогічних та нейронних елементів для використання у телекомунікаційних мережах». Визнання та премія дісталися:

А. Семенову – кандидатів технічних наук, доцентів Вінницького національного технічного університету,

О. Семеновій – кандидатів технічних наук, доцентів Вінницького національного технічного університету,

В. Кичаку – аспірантів Вінницького національного технічного університету.

Усього Президент нагородив 87 молодих учених України (*«iVin»* (<http://i-vin.info/news/molodi-naukovtsi-z-vinnytskogo-politekhu-otrymaly-premiyu-prezydenta-9307>). – 2014. – 17.12).

* * *

За розроблення і впровадження інноваційних технологій Сумський державний університет представлений до здобуття Премії Кабінету Міністрів України. Тема дослідження – «Розробка та впровадження вискоєфективних технологічних процесів гранулювання та масообміну з використанням вихрових течій та вібраційного впливу».

Автори – д.т.н., професор, завідувач кафедри процесів та обладнання хімічних і нафтопереробних виробництв В. Склабінський; к.т.н., доцент кафедри технології машинобудування, верстатів та інструментів В. Осіпов; к.т.н., доцент кафедри процесів та обладнання хімічних і нафтопереробних виробництв А. Артюхов; старший науковий співробітник лабораторії грануляційного та масообмінного обладнання М. Кононенко.

Суть наукового дослідження полягає в розробці вискоєфективних та екологічно безпечних технологічних процесів гранулювання та обладнання для їх здійснення, масообміну з використанням активних гідродинамічних режимів течій фаз, зокрема, вібраційного впливу та вихрових потоків.

Впровадження розробки дозволить хімічним підприємствам України розширити номенклатуру продукції; поліпшити споживчі властивості азотних мінеральних добрив; підвищити агротехнічну цінність добрив; зменшити енерговитрати при виробництві добрив за рахунок зниження відсотку некондиційних гранул; зменшити викиди забруднюючих речовин в атмосферу (*Сумський державний університет* (<http://sumdu.edu.ua/ukr/news/5896-naukova-rozrobka-sumdu-nominant-na-premiyu-kabminu.html>). – 2014. – 11.12).

До уваги держслужбовця

Н. Тарасенко, провід. бібліотекар НБУВ

Українська національна ідея

Список літератури з фондів НБУВ та електронних ресурсів (2006–2014 рр.)

66. Мацура Т. П. Українська національна ідея. Запрошення до діалогу / Т. П. Мацура. – Київ : Світ Успіху, 2010. – 124 с. : рис.

Ва728627

67. Медвідь Ф. Українська національна ідея як духовна детермінанта державотворчих процесів в Україні / Ф. Медвідь // Актуальні проблеми міжнародної безпеки: український вимір : матеріали круглих столів, семінарів та конф., проведених Нац. ін-том проблем міжнар. безпеки впродовж 2008–2009 рр. / Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. – Київ, 2010. – С. 236–247.

Va726989

68. Мельник Л. Утвердження ідеї українського національного самовизначення (кінець XVIII – початок XX ст.) / Л. Мельник. – Вид. 2-ге, доповн. – Київ : М. І. Сергійчук, 2012. – 102 с. – Бібліогр.: с. 97–101.

Va757723

69. Михальченко М. Українська мрія та ідея: генеза, взаємодія / М. Михальченко // Актуальні проблеми міжнародної безпеки: український вимір : матеріали круглих столів, семінарів та конф., проведених Нац. ін-том проблем міжнар. безпеки впродовж 2008–2009 рр. / Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. – Київ, 2010. – С. 248–261.

Va726989

70. Морарь М. В. Національна ідея як чинник консолідації українського суспільства / М. В. Морарь // Грані. – Дніпропетровськ, 2014. – № 8. – С. 108–113. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Grani_2014_8_22.pdf).

Ж69893

71. Мосейчук В. В. Українська національна ідея : наук.-попул. розвідка / В. В. Мосейчук. – Тернопіль ; Львів : Вид-во В. В. Мосейчука, 2007. – 79 с. – Бібліогр.: с. 77.

Va715923

72. Мушкевич О. Громадсько-політичний рух у Галичині XIX–XX ст. як передумова становлення ідеї національної державності в українському суспільстві новітньої доби / О. Мушкевич // *Studia politologica Ucraino-Polona* = Укр.-пол. політол. студії. – Житомир ; Київ ; Краків, 2011. – Вип. 1. – С. 257–262. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Spur_2011_1_39.pdf).

Ж100964

73. Назарова К. В. Ідея «нації» та «націоналізму» в українському політичному дискурсі кінця XIX – початку XX ст.: на шляху до створення політичної ідеології / К. В. Назарова // *Наук. вісн. Миколаїв. нац. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського. Серія: Історичні науки.* – 2013. – Вип. 3.34. –

С. 249–255. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvmd_u_2013_3.34_38.pdf).

Ж72496

74. Національна ідея у сухопутних військах України : досвід, проблеми та перспективи реалізації : матеріали наук.-практ. семінару, 18 лют. 2010 р. / Акад. сухопут. війск ім. гетьмана П. Сагайдачного, Наук. центр Сухопут. війск, Н.-д. лаб. морал.-психол. забезпечення та війск. традицій ; голова редкол. Б. З. Якимович. – Львів : АСВ, 2010. – 114 с.

Ва729431

75. Павленко В. Ідея української національної державності в радянській історіографії / В. Павленко, С. Пивовар // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2001. – Вип. 9. – С. 9–13. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eine_2001_9_4.pdf).

Ж70494

76. Павличко Д. В. Українська національна ідея : ст., виступи, інтерв'ю, док. : [у 2 т.] / Д. В. Павличко. – Київ : Вид-во С. Павличко «Основи», 2012.

Т. 1. – 2012. – 856 с.;

Т. 2. – 2012. – 846 с.

В353562 / 1–2

77. Парахонський Б. О. Українська ідентичність і консолідація країни. Національна ідея / Б. О. Парахонський // Україна і Росія в історичній ретроспективі : нариси : у 3 т. / Ін-т історії України НАН України. – Київ, 2004. – Т. 3 : Новітній український державотворчий процес. – С. 98–111. – Існує електронна версія (Режим доступу: <http://buklib.net/books/24274/>).

В348041 / 3

78. Пасічник В. М. Зміст та духовний вимір національної ідеї [Електронний ресурс] / В. М. Пасічник. // Демократичне врядування. – Електрон. дані. – Львів, 2013. – Вип. 11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeVr_2013_11_6.pdf. – Назва з екрана. – Дата звернення: 07.02.2015.

79. Пасічник В. М. Національна ідея в контексті українсько-російських відносин : монографія / В. М. Пасічник. – Львів : Сполом, 2007. – 182 с.: рис., табл. – Бібліогр.: с. 162–178.

Ва716739

80. Пасічник В. Функції національної ідеї в забезпеченні національної безпеки / В. Пасічник // Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2013. – № 2. – С. 37–44. – Існує електронна версія (Режим

доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadu_2013_2_7.pdf.
Ж15105

81. Пасічник В. М. Цивілізаційний аспект української національної ідеї / В. М. Пасічник // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. / Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Львів, 2012. – Вип. 32. – С. 99–107. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/efdu_2012_32_13.pdf).
Ж72505

82. Патріотами не народжуються : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. журналістів на тему «Патріотизм, національна ідея і засоби масової інформації», 31 жовт. 2002 р. / упоряд. В. Т. Денисюк ; Упр. у справах преси та інформ. Волин. облдержадмін., Обл. орг. Нац. спілки журналістів України. – Луцьк : Вісн. і К, 2002. – 196 с.
Ва635990

83. Пашкова О. Б. Національна ідея як чинник консолідації українського суспільства : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.05 / Пашкова Оксана Брониславівна ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2008. – 20 с.
Ра360220

84. Пашкова О. Б. Національна ідея як чинник консолідації українського суспільства : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.05 / Пашкова Оксана Брониславівна ; Європ. ун-т. – Київ, 2008. – 198 арк. – Бібліогр.: арк. 180–198.
ДС109906

85. Погребняк В. Громадське виховання : Українська Національна ідея у творчості Драгоманова М. [Електронний ресурс] / В. Погребняк // Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Електрон. дані. – Полтава, 2014. – Вип. 60. – С. 30–42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pena_2014_60_7.pdf. – Назва з екрана. – Дата звернення: 07.02.2015.

86. Полтораков А. Ю. «Украинская идея» : национальная специфика геокультурных (цивилизационных) ценностей [Электронный ресурс] / А. Ю. Полтораков ; Ин-т укр. політики. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://ashpi.asu.ru/ic/?p=2011>. – Загл. с екрана. – Дата обращения: 07.02.2015.

87. Попович М. Українська національна ідея / М. Попович // Вісн. НАН України. – Київ, 2005. – № 8. – С. 14–20. – Існує електронна версія (Режим

доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnanu_2005_8_2.pdf).
Ж20611

88. V Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва «Культурологічний дискурс сучасного світу: від національної ідеї до глобалізаційної цивілізації»: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., [Київ, 1–2 черв. 2007 р.] / голова редкол. О. А. Гриценко; Укр. центр культур. дослідж. – Київ: Міленіум, 2007. – 400 с.
Ва707591

89. Радченко О. В. Національна ідея України – ціннісний підхід / О. В. Радченко // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. – Харків, 2009. – Вип. 2. – С. 23–30. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Trpdu_2009_2_6.pdf).
Ж72481

90. Райківський І. Я. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ століття: автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 / Райківський Ігор Ярославович; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, Ін-т народознавства. – Львів, 2014. – 36 с.
Ра410059

91. Райківський І. Я. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ століття: монографія / І. Я. Райківський; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, Ін-т історії, політології і міжнар. відносин. – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2012. – 930 с. – Бібліогр.: с. 831–912.
Ва778888

92. Розумний М. Українська ідея і виклики державного розвитку / М. Розумний // Актуальні проблеми міжнародної безпеки: український вимір: матеріали круглих столів, семінарів та конф., проведених Нац. ін-том проблем міжнар. безпеки впродовж 2008–2009 рр. / Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. – Київ, 2010. – С. 271–277.
Ва726989

93. Роль М. Від національної ідеї – до національного ідеалу [Електронний ресурс] / М. Роль. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://volianarodu.org.ua/uk/Strategiya-dlya-Ukrainy/Vid-natsionalnoji-ideji-do-natsionalnogo-ideal>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 07.02.2015.

94. Рудакевич О. М. Національна ідея як модель суспільної організації: європейський досвід / О. М. Рудакевич // Психологія і сусп.-во. – Тернопіль,

2013. – № 1. – С. 31–39. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Psis_2013_1_5.pdf).

Ж23016

95. Рум'янцев В. Ідея національно-державного відродження в суспільно-політичному житті України (кінець XVIII – початок XX ст.) / В. Рум'янцев // Вісн. нац. Акад. прав. наук України. – Харків, 2013. – № 2. – С. 89–97. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/varny_2013_2_13.pdf).

Ж68574

96. Рум'янцев В. О. Розвиток ідеї національно-державного відродження України в кінці XVIII – на початку XX ст. / В. О. Рум'янцев // Публ. право. – Київ, 2014. – № 1. – С. 171–178. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pp_2014_1_25.pdf).

Ж100594

97. Сабадуха В. О. Особистісна парадигма буття людини як концептуальна основа української ідеї : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Сабадуха Володимир Олексійович ; НАН України, Донец. від-ня Центру гуманіт. освіти. – Донецьк, 2010. – 199 арк. – Бібліогр.: арк. 182–199.

Дс118228

98. Сабадуха В. Українська національна ідея та концепція особистісного буття / В. Сабадуха // Мандрівець. – Тернопіль, 2012. – № 6. – С. 4–14. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mandriv_2012_6_3.pdf).

Ж68729

99. Савойська С. Українська національна ідея в мовно-комунікативному контексті консолідації поліетнічного соціуму / С. Савойська // Віче. – Київ, 2013. – № 12. – С. 28–30. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/viche_2013_12_11.pdf).

Ж14474

100. Сворак С. Д. Концепт народовладдя в українській національній ідеї : історико-правовий вимір / С. Д. Сворак // Право і безпека. – Харків, 2014. – № 2. – С. 14–18. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pib_2014_2_5.pdf).

Ж24082

101. Скиба М. Філософсько-аксіологічний вимір національної ідеї в контексті еволюційної динаміки буття / М. Скиба // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2001. –

Вип. 9. – С. 44–48. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eine_2001_9_10.pdf).

Ж70494

102. Скловський І. З. Метафізика української ідеї в контексті її етнонаціональних змін на межі тисячоліть : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 19.00.03 / Скловський Ігор Зіновійович ; ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». – Одеса, 2013. – 27 с.

Ра402797

103. Скринник Н. М. Аксіологічне підґрунтя української національної ідеї А. Шептицького / Н. М. Скринник // Гілея : наук. вісн. : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Укр. акад. наук. – Київ, 2008. – Вип. 15. – С. 367–368.

Ж25326

104. Скринник Н. М. Етнорелігійний фактор становлення національної ідеї у XVIII–XIX ст. / Н. М. Скринник // Християнські міжконфесійні взаємини : загальноєвропейській та український досвід : матеріали міжнар. наук. конф. (Галич, 11–12 трав. 2012 р.). – Галич, 2012. – С. 211–218.

Ва776649

105. Скринник Н. М. Релігійна домінанта української національної ідеї: теоретичний аспект / Н. М. Скринник // Гілея : наук. вісн. : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Укр. акад. наук. – Київ, 2010. – Вип. 35. – С. 275–281.

Ж25326

106. Скринник Н. М. Філософсько-релігійний вимір національної ідеї в українському греко-католицизмі (XX ст.) [Електронний ресурс] / Н. М. Скринник // Гуманитарные научные исследования. – Електрон. дані. – Москва, 2012. – № 12 – Режим доступу: <http://human.snauka.ru/2012/12/2103>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 07.02.2015.

107. Теорія та практика формування української національної ідеї / Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки, НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса ; підгот.: О. М. Андрєєва, О. В. Білий, О. С. Власюк [та ін.] ; ред., упоряд. О. К. Шевченко. – Київ : Фоліант, 2008. – 300 с.

Ва710555

108. Українська ідея. Перші речники / Ін-т нац. відносин і політології акад. наук України ; керівник авт. кол. В. Ф. Солдатенко ; голов. ред. І. Ф. Курас. – Київ : Т-во «Знання» України, 1994. – 183 с.

Табачник Д. В. / Ва421

109. Українська національна ідея – вчора, сьогодні і завтра : міжнар. конф. // Україна дипломатична. – Київ, 2013. – Вип. 14. – С. 760–764. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ukrdip_2013_14_45.pdf).

Ж70897

110. Українська національна ідея: минуле, сучасне, майбутнє (УНІ–ІІ) : ІІ Міжнар. наук.-практ. конф., 15–16 жовт. 2004 р., Одеса : тези доп. / голов. ред. П. М. Мовчан ; Всеукр. т-во «Просвіта» ім. Т. Шевченка, Одес. облдержадмін., Одес. обл. об-ня ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка, Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2004. – 96 с.

Ва656086

111. Українська національна ідея як духовно-інтелектуальний код соборності народу: етнічний, інтеграційний та цивілізаційний вектори : матеріали круглого столу / НАН України, Ін-т регіон. дослідж. ; відп. ред. В. С. Кравців. – Львів : ПП «Арал», 2011. – 62 с. : рис.

Вс52740

112. Фартушний А. А. Українська культура : [в 2 ч.] / А. А. Фартушний ; Держ. ун-т «Львів. політехніка». – Львів : Вид-во Держ. ун-т «Львів. політехніка», 1999–2000. –

Ч. 1 : Культура передісторичної доби. – Культура Київської доби. – Культура Галицько-Волинської держави / Каф. філософії та культурології. – 1999. – 112 с. : іл. – (Серія публікацій «Українська національна ідея» ; публ. 5).

Ч. 2 : Культура українських земель у складі Великого князівства Литовсько-Руського та Речі Посполитої / Міжнар. ін-т освіти, культури та зв'язків з діаспорою, Ін-т підприємництва та перспективних технологій. – 2000. – 112 с. : іл. – (Українська національна ідея ; публ. 6).

В342910 / Ч. 1–2

113. Христенко С. С. Национальная идея: «Хлеб – всему голова» : монографія / С. С. Христенко. – Одесса : Астропринт, 2012. – 228 с. : рис., табл.

Ва782436

114. Чабала О. Праксеологічні чинники національної ідеї: особливі риси та роль освіти / О. Чабала // Актуальні проблеми міжнародної безпеки: український вимір : матеріали круглих столів, семінарів та конф., проведених Нац. ін-том проблем міжнар. безпеки впродовж 2008–2009 рр. / Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. – Київ, 2010. – С. 277–280.

Ва726989

115. Червак Б. Наперед українці: до національної ідеї Івана Франка / Б. Червак. – Київ : Фондація ім. О. Ольжича : Вид-во ім. О. Теліги, 1994. – 38 с.

Непокупний А. П. / P10

116. Чернишова М. В. Толерантність як складова національної ідеї та національного інтересу сучасного українського соціуму / М. В. Чернишова // Гуманітарний часопис : зб. наук. пр. / Нац. аеркосм. ун-т ім. М. С. Жуковського «Харків. авіац. ін-т». – Харків, 2012. – № 4. – С. 75–81. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gumc_2012_4_13.pdf).

Ж72856

117. Чупрій Л. Формування концепту «національна ідея» в умовах сучасних викликів [Електронний ресурс] / Л. Чупрій. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://bulava.info/chupriy-form.html>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 07.02.2015.

118. Шведовський С. Є. Екстремалізація суспільної свідомості в контексті проблеми формування української національної ідеї / С. Є. Шведовський // Гуманіт. вісн. – Запоріжжя, 2005. – Вип. 20. – С. 138–146. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpvgvzdia_2005_20_17.pdf).

Ж71781

119. Шейко В. М. Філософія української національної ідеї та Микола Хвильовий: історико-культурологічний аспект : монографія / В. М. Шейко, Валерія Левіна ; Ін-т культурології, Нац. акад. мистецтв України. – Київ : Ін-т культурології НАМУ, 2010. – 207 с. : іл. – Бібліогр.: с. 156–198.

Табачник Д. В. / Ва2251

120. Шилов Ю. О. Українська національна ідея : збірник / Ю. О. Шилов. – Київ : Аратта, 2007. – 60 с.

Вс48486

121. Ющенко П. А. Національна ідея як матриця формування особистості: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Ющенко Петро Андрійович ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2009. – 20 с.

Ра368012

122. Ющенко П. А. Національна ідея як матриця формування особистості: соціально-філософський аналіз : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Ющенко Петро Андрійович ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова.

– Київ, 2009. – 192 арк. – Бібліогр.: арк. 172–192.
Дс114154

123. Безотосний М. Т. Національна ідея, культура і українська державність : бібліогр. показн. наук. і публіцист. пр. / Микола Трохимович Безотосний ; [авт. вступ. ст. С. В. Шейко] ; Полтав. держ. аграр. акад. – Полтава : РВВ ПДАА, 2014. – 18 с.
Р124653

124. Державотворення та національна ідея України : бібліогр. покажч. / склад.: А. Г. Вінницька, Є. В. Руденко, Т. С. Астапенко [та ін.] ; Упр. культури Миколаїв. облдержадмін., Держ. обл. універс. наук. б-ка ім. О. Гмирьова. – Миколаїв : ВАРТ, 2001. – 24 с.
Р95367

125. Добко Т. Українська національна ідея : список літ. з фондів НБУВ (1994–2007) / Т. Добко, Н. Моїсеєнко // Україна : події, факти, коментарі. – Київ – 2008. – № 15. – С. 61–79. – Існує електронна версія (Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/node/401>).
Ж70838

126. Українська державність, національна ідея та культура : бібліогр. показн. наук. і публіц. пр. / Полтав. держ. аграр. акад. ; авт.-упоряд. М. Т. Безотосний. – Полтава : РВВ ПДАА, 2011. – 26 с.
Р118051